



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

### **Libellus Sodalitatis: Hoc Est: Christianarum Institutionum Libri quinque**

**Coster, Franciscus**

**Antverpiæ, 1587**

Explicatio symboli Apostolorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46553](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46553)

oblatae preces, quanto maiori illa in filium Deum polleret autoritate; neque reluctari posset voluntati matris, qui parentibus omnem voluit honorem haberi.

Sācta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nūc & in hora mortis nostrae. Amē. Meritō rogare potes, quia vt filia Abrahæ, caro nostra es; vt Domina, curam nostri geris; vt orbis Regina, nihil non potes; vt Mater Dei, cuncta impetrabis; filius est quem rogas; pro tuis clientibus rogas; & ea quæ filio tuo accepta sunt, rogas: oramus enim mala omnia illa à nobis auerti, bonaque concedi, ad quæ propulsanda filius Dei in vtero tuo carne assumpta factus est homo. Per te igitur quæso omnia bona impetremus, per quam bonorū omnium authorem accepimus.

#### EXPLICATIO SYMBOLI

##### *Apostolici.*

*Epist. i.*

SANCTI Apostoli priusquam in diuersas orbis partes discederent (ait D. Clemens Romanus) simul collecti symbolum composuerunt, quo earum rerum capita breuiter & perspicue comprehenderunt, quæ omni Christiano homini aperte agnoscenda sunt, & ore confitenda. Tametsi namque sint plurima quæ fide creduntur (quo in genere est vniuersa scriptura sacra, & traditiones maiorum, seu verbū Dei in corde scriptum Ecclesiæ) pauca tamē à populo exiguntur; quæ eiusmodi sunt, vt qui in earum rerum ignorantia versantur, Christi-  
stiani

stiani vel Catholici ( vt est in 6. Synodo, & Concilio Moguntino) esse non queant.

Cap. 7.  
Cap. 45.

Huic fidei professioni. Symboli nomē imposuerunt, à militari symbolo ratione deducta, quo cōmilites ab hostibus discernuntur. Soli quippe Christiani atque Catholici hoc symbolo rectè vtuntur; & ad sincerū germanūq. Apostolorū sensum profitentur: Infideles, siue, qui à Christiana Religione cultu omnino alieni sunt, vt Gentiles, atq. Iudæi, prorsus ignorant: Hæretici verò quosdā articulos vel penitus negant; vel interpretationibus deprauatis, in nouas alienasq. sententias detorquent. Neq. vlla vnquā extitit hæresis, quæ non hoc symbolo damnari potuerit; unde & Vereres hoc symbolū magni fecerūt, & plerique eruditè exposuerunt.

*a Irenæo lib. 1. c. 2. Epiph. hæresi 72. Ambr. eo pist 81.*

Diuiditur autē in tres partes, iuxta tres Deitatis personas: & in duodecim articulos, tū ex numero duodecim Apostolorum: tum ob duodecim diuersa argumenta, quæ credenda proponuntur.

*Hiero. ad Pammachium. Leo epi. 13 Ser. 11. de passione Domini. Maximus Taurin. Ser. de tradit.*

C R E D O I N D E V M , P A -  
trem omnipotentem, creatorem  
celi & terre.

Duæ sunt huius articuli partes, altera quæ in diuina natura vnitatem credimus, altera quæ primam Deitatis personam.

*Symb. Aug. de fide et Sym. Ruff. ad Laurent. de expositione Symboli.*

C R E D O .

Prima vox, quæ ad Deū accedenti proponitur, est, non scire, nō videre, non opinari, sed credere: quæ vox toties iis, qui Baptismatis

Sacra-  
boli.

Sacramento initiantur, reperitur & commēdatur. Huius autem vis verbī (Credo) duplicem nobis conditionem innuit: Primò, firmissimum assensum, certissimamque notitiam. Secundò, obscuritatem; qua nobis res illa quæ creditur non est evidens, & clara: Non enim clarè videmus in vnitae substantiæ tres personas; in vna Christi persona, duas naturas; in hostia sacra, Christi verum corpus; tametsi de horum capitum veritate sumus certiores, atque de his quæ oculis videmus; vtpote pro quibus sanguinem profunderè, & extrema quæque perpeti parati sumus. Certitudinis huius causa est, regula omnis veritatis exploratissima, Deus omnipotens; ideo namque credimus, quia Deus dixit; vt verò Deum dixisse credamus, partim externis indubitatisque signis inducimur, qualia sunt, miracula in fidem veritatis edita; constantia in fide Sactorum martyrum; consensus in eadē fide totius per orbem Ecclesiæ; longa & nunquam interrupta ab ipsis Apostolis in eadem fide ad nostrum vsque æuam deducta successio; aliæque quæ enumerat beatus Augustinus. Partim ex dono fidei diuinitus infuso, sine quo cætera omnia non sufficiunt, vt impellat hominis voluntatem ad rebus, quæ vi sensuum in animum manifestè non inducuntur, firmiter assentiendum: siquidem intellectus, quòd evidentiā perspicuè non videat, à voluntate est ad credendum inclinandus.

Cap. 4.  
contra  
pistolam  
nuda-  
renti.

Hominē credimus esse, homini credimus loquenti, sed solus est Deus in quē credimus; quia credere in aliquem, est ita fidem illi habere, vt primæ summęque veritati, à qua omnis pendet veritas, & in qua bonum vniuersum rerum omnium creatarum sit collocatum. Deus simplicissimam insinuat humanæ menti naturam; infinitæ tamen perfectionis, immensæ pulchritudinis, potentiæ, sapientiæ, charitatis. In qua est quicquid est bonum; à qua tanquam ex fonte, omne bonum dimanat; sine qua nullum bonum consistere, suoq. in statu conseruari potest. Hanc diuinam naturam, & Deum ipsum, credimus vnum. Non enim sunt duo infinite perfecta, quòd in vno infinito omnis in sit perfectio.

FRVCTVS.

Discimus primò, Christiani hominis officium: nimirum non inuestigare rationes eorum quæ fide nobis credenda ab Ecclesia prescribuntur; sed simplici cordis modestia, veraque integritate assentiri; memores antiqui nominis Christianorum, quo discipuli vocabantur, vt ne magistri aut contentiosi disputatores esse videantur, sed ab Ecclesia magistra, quam Christus constituit columnam & firmamentum veritatis, fidē accipiant, & veritatem omnem (quam illa à Spiritu sancto edocta est) addiscant.

*Iac. 3.*  
*1. Cor. 11.*  
*1. Tim. 3.*  
*Ioan. 16.*

Secundò, discimus terrena hæc bona contemnerem, animumque & desiderium omne in Deum

Deum conuertere, in quo est omne bonū: quò enim magis vacui erimus affecti bonorū huius vitæ, eò capaciores erimus bonorum diuinorum; dummodo exigui temporis morā sustinere ne grauemur; cū omne tempus huius vitæ sit valde exiguum, eiusque exitus in singulas horas sit expectandus.

## P A T R E M.

Altera pars primi articuli explicat primam personam in diuinis, quæ dicitur, atq. est, Pater; quia eiusdē substantiæ atq. naturæ filium ex se produxit; non creando, vel faciendo, sed gignendo diuino atque admirabili modo.

Sancti angeli atque homines iusti similitudine quadam Deum Patrem suum appellant, tanquam in filios: hæreditatisq. cælestis participes adoptati; excellentiori tamen ratione, atq. homines adoptantur ab hominibus: hienim nihil interius reuera à parētibus accipiūt; sancti autē participes efficiūtur diuini spiritus, dominiq. supernaturalis gratiæ Dei; qua consortes redduntur quodammodo diuinæ naturæ.

2. Pet. 1.

## O M N I P O T E N T E M.

Primo loco attribuitur Deo omnipotētia, tū quod eam in mundi creatione ante cætera exhibuerit; tū ne Christiani de Dei potentia ambigant & disputent. In hac tamen proprietate etiam cætera intelligendæ veniunt, quòd omnia sciat, omnia prospiciat, omnia prouideat. In duabus reliquis personis Filio & Spiritu sancto, est quidem æqualis omnibus in rebus potestas; sed omnipotentia potissimū Pa-

tri

INSTITUTIONVM LIB. V. 401  
tri tribuitur, tanquam sanctissimæ Trinitatis  
principio, cui conuenit dicere, dicendoq. per  
Filium sapientiam, in charitate, quæ est Spi-  
ritus sanctus, cuncta creare atque producere.

FRUCTVS.

Magnum solamen adfertur piis Christia-  
nis, quod Patrem habeant in cælis qui omnia  
possit. Quò enim parens maiori est potentia,  
eò filiis prolixius minoriq. cum difficultate,  
quacunq. in necessitate succurrit. Discimus  
præterea altiora nobis non quærere, & fortio- *Eccl. 3.*  
ra non scrutari; quia potens est Deus super- *Ephes. 3.*  
abundanter facere quàm petimus aut intelli- *Prou. 25.*  
gimus. Semper Deo displicuerunt scrutatores *Psal. 77.*  
maiestatis, qui ex suo intellectu meriuntur  
Dei potentiam.

CREATOREM.

Non solum omnipotens est Deus, sed in  
gratiam quoq. nostri omnipotentiam suã in-  
signi opere declarauit, quando vniuersam hæc  
mundi machinam, cunctasq. res in ea creatas  
produxit, & iussu solo sic ex nihilo effecit, vt  
non aliter omnes ab ipso dependeant, atque  
lumē huius aëris à luce solis: Nisi enim Deus  
continenter hoc ipsum quod sumus conserva-  
ret, in nihilum redigeretur omnis creatura.

CÆLI ET TERRÆ.

Cæli nomine accipienda veniunt omnia  
cælestia corpora, & spirituales naturæ, Angeli  
videlicet omnes, qui à Deo cum cælis conditi  
sunt; quorum quidam statim à Deo auersi, in  
hæc inferiora ex cælis exciderunt.

c Terra,

Terra, dicit omnia terrena elementa & mixta.

Priori loco cælū nominatur, tū quod natura & habitatorib<sup>9</sup> præstātius: tū quod finis vltimus ad quē Deus hominē formauit; quem primo loco intendit, & homini parauit: Terra enim nō vt perpetua habitatio, sed vt via tātū & mediū, quo in cælū rēditur, nobis est facta.

## FRVCTVS.

Discimus ex animo diligere Deū, in eiusque gloriam omnia referre, qui tanta potentia, tam eximia in nostri gratiam effecit; cælum in quo perpetuo summis gaudiis & incredibili lætitia maneamus, terram cum omnibus quæ in ea sunt, creaturis, & commoditatibus, ne quid nobis in hoc itinere desit.

*Secundus articulus.*

ET IN IESVM CHRISTVM FILIUM eius unicum, Dominum nostrum.

Hic articulus agit de persona Filij Dei, sicut & quinque sequentes. Nam post lapsum hominis in peccatum, non sufficit fide cognoscere Deum creatorem rerum omnium; sed necessarium est præterea illius habere notitiam, per quem redempti sumus, vt humano generi pace summi æternique Patris reconciliata, in eius gratiam reduceremur.

## ET IN IESVM.

Significatur vocula (in) hanc secundā personam esse Deum verum, non minus atq. Patre. Hæc persona, quæ sola humanā naturam assumpsit, sola quoque accepit propriū nomen; &



& id quidem valde conueniens officio, nempe Iesus, hoc est, Saluator. Quoties enim Deus ipse hominibus nomina imposuit, fuerunt illa non vacua, sed plena mysteriis, & conditionibus illorū hominū cōsentanea. Dicitur itaque Iesus, quia humani generis verus & perfectus Saluator, qui & mala omnia à pernicie gregis Christiani depellit, sicut quondam Iosue filius Iosedech Israëliticum populū ex captiuitate miserisq̄ue Babylonicis abduxit; & cælestium bonorum, æternæq̄. felicitatis participes facit, vt olim Iesus filius Nun in terrā promissionis Israëlitas introduxit. Et in hoc mundo cælesti pane & consolatione fideles reficit, vt quondam Iosephus Patriarcha, prouidente charitate sua de cibo, frumento & pane Aegyptiis prospexit; vnde à Pharaone nomen accepit Saluatoris mundi.

CHRISTVM.

Credimus hanc secūdam in diuinis personam esse verum illum Messiam & Christum, à tot sæculorum memoria, à Deo nobis promissum; neque præter hunc expectandum vllō tempore aliū. significat autem Christus siue Messias eum, qui vnctus est. Et quia olim sacratio oleo inungebantur Sacerdotes, Reges atque Prophetæ; Credimus Iesum nostrum esse Sacerdotem summum, Regē Regum, & Prophetam, vnctum nō oleo nostro, nec opera hominis, sed gratia Spiritus sancti, à Patre cælesti. Propterea (inquit) vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.

*Leuit. 8.*

*3. Reg. 19*

*Psal. 44.*

Sacerdotij quidē Aaronici munus & actum semel in ara crucis exercuit, cum sanguinis vera effusione offerens corpus suum: Secundum ordinem verò Melchisedech, qui Aarōnem tempore antecessit, pridie sacrificij istius cruenti, in nouissima cœna, quando manibus suis sub specie panis sacrū corpus, & sub specie vini sacrum sanguinem suū Deo Patri obtulit, & Apostolis sumenda porrexit; deinceps autem ad consummationē vsq. sæculi, ministerio Episcoporum & Presbyterorū, per quos hoc iuge & incruentum sacrificium quotidie in Ecclesiis Christianorum immolat, vt sit

*Psal. 109.* Sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech.

Rex est, qui accepta potestate in cælo & in terra, vniuersam creaturam moderatur, leges condit, officia totius orbis distribuit, Iudices mundi constituit, nō hoc tantum æuo seu vitæ decursu, sed in iudicio quoq. alterius vitæ hostes suos debellat, subditos tuetur: Cuius ministri sunt quotquot in hoc mūdo gladium portant, & iura iudiciaque ac prouincias administrant, quacumq. tandem dignitate emineant. Illi nos Christiani in Baptismo nomen dedimus, Sacramentoque obligauimus.

*Deut. 18.* *Actor. 7.* Propheta est de quo Moyses olim prædixit, Prophetā suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me; ipsum audieris. Prophetarum erat, populū ad meliora vitæ studia cohortari, futura prædicere, occulta reuelare. Hæc quando in terris mortalis degebat, abunde

INSTITUTIONVM LIB. V. 405  
dè seipsum præstitit: Nunc in cælis apud  
patrem residens, eadem per ministros suos, cõ-  
cionatores, Pastores atque Doctores agit; per  
quorum ora ipse nos instruit; occulta cordis  
vulnera non rarò tangit; abditissima quæque  
mentis vitia in memoriam reuocat; & nobis  
ipsis ob oculos ponit; incorruptam futuri iu-  
dicij seueritatem, & pœnas sceleribus debitas  
interminatur, præmiũ æternæ gloriæ iis pro-  
ponens, qui vitam integram, virtutumq. splē-  
dore illustrem præstiterint, multaque alia,  
quæ futura, aut metuere aut sperare debeat-  
mus, pronunciat.

#### FRVCTVS.

Primus: à nemine veram salutem quàm à  
Iesu nostro vel quærere, vel expectare; & om-  
nem spem felicitatis, tam huius quàm æternæ  
vitæ in eum defigere.

Secundus: Sacerdotibus, Principibus, Cõ-  
cionatoribus, cæterisq. superioribus obtempe-  
rare; eos non vt homines intueri; neq. vt alia  
conditione seu qualitate, veluti nobilitate, di-  
uitiis, eruditione, facundia spectatos, sed tan-  
tùm vt Christi Vicarios atque Ministros au-  
dire, cuiusmodi tandē ex se sint illi, seu pau-  
peres, seu imperiti, seu ignobiles & obscuri:  
vt enim vel nunquã, vel rarò, miracula edun-  
tur ad imagines aureas, aut nobili materia  
preciosas, sed ad ligneas, lapideas, & humana  
existimatione viles: ita Christus, qui per pau-  
cos piscatores orbem conuertit ad fidem, per  
abiectos eundem moderatur; vt nõ nobis, sed

nomini suo detur gloria, prudentissimeq. gubernationis beneficium acceptum feratur.

FILIVM EIVS VNICVM.

Credimus Christum esse naturalē Filium, quem Pater ab æterno genuit, & gignit semper perfectum, ex se sine opera matris. Nos filij per adoptionem; non ex natura Dei producimur, sed Dei voluntate; qui dum in animos nostros infundit Spiritum sanctū suum & Filij sui, hoc est, gratiā diuinam, transmutat nos aliquo modo in aliam, cælestemque naturam; vt per internam illam diuinam qualitatem & affectionē, simus quodam modo diuinæ consortes nature, filiique Dei, adepti ius hæreditatis regni cælestis.

Propter multas hæreses quæ olim de Filio Dei exoriebantur, addita sunt à Synodo Cōstantinopolitana nonnulla, ad partis istius explicationem.

EX PATRE NATVM ANTE  
*omnia secula.*

Non ex muliere factum vt homines: non diuina inspiratione vt animam Adami protoplasti: sed ex Patris substantia; nō post Patrem, sed quam diu fuit Deus Pater, genuit & gignit filium.

DEVM DE DEO.

Non factum Deum post natiuitatem, quomodo Reges primū eduntur in lucem, tum inaugurantur; sed natum Deum, & qui ex natura habeat quod sit Deus.

## LVMEN DE LVMINE.

In lumine est pulchritudo, & vis producēdi. Credimus itaq. primò, in Christū omnem inesse pulchritudinē & perfectionem. Secundò, quòd eam non aliunde, quàm à Patre accipiat. Tertiò, quòd non instar creaturarū partem aliquam diuinæ perfectionis participet; sed quòd ex Patris substantia omnia habeat, eandem videlicet cum Patre naturam.

## DEVM VERVM DE

*Deo vero.*

Non est Deus ad eum modum quo homines dij appellantur: Ego dixi, dij estis: aut quo *Psal. 81.* gentilium dij à diis geniti fingeantur: sed verus & propria significatione Deus, non minus atque Pater, à quo diuinitatem hanc veram accepit.

## GENITVM NON FACTVM.

Non creatum de nihilo; nō productum ex materia, nō aliquod sui ortus initium trahentem, tanquam aliquando non fuerit; sed per modum Verbi, & Filij genitum.

## CONSVBSTANTIALEM PATRI.

Non alterius, nō similis, non distinctæ numero, sed prorsus eiusdem substantiæ; solum hoc differētem à Patre, quòd hic sit Pater dās substantiam, iste Filius accipiens substantiam.

## FRVCTVS.

Primò, excitatur fides nostra, quia ille nos veritatem docuit, qui illam apud patrem vidit: Unigenitus (inquit) qui est in sinu patris, *Ioan. 1.* ipse enarrauit.

Secundò, excitatur spes nostra, quod is qui æqualis est patri æterno, atque omnipotenti, frater noster esse, nobisq. vinculo necessitudinis arctissimo astringi voluerit.

DOMINVM NOSTRVM.

Filius Dei iisdē est quidem rationibus Dominus noster, vniuersaq. naturæ, quibus Pater & Spiritus sanctus. Primò, quia de nihilo finxit & formauit omnia (Per quē omnia facta sunt.) Secūdò, quia moderatur, nutrit, iuuat, regit triplicem hęc familiam, Cælestium Terrestrium, & Inferorū. Tertiò, quia mercede nos æternæ vitę ad cultū verę religionis, amoremq. virtutum conduxit. Quartò, quia de voluntate Patris in charitate Spiritus sancti nos redemit: Peculiari tamen ratione est Filius Dei Dominus noster, atq. Pater aut Spiritus sanctus, nempe quia pretiū ipse pro nobis soluit, pretiosum sacratissimūq. sanguinē suū; mediumque parietem macerie dissoluit, inimicitias in carne sua. Et quidē Pater cum Spiritu sancto operatus est redēptionem nostram, non solo consensu, sed operatione; solus tamē Filius sanguinē & animā suam εἰς λύτρον, in redemptionem pro multis dedit.

*Ephes. 2.*

FRVCTVS.

Discimus præstare officium bonorum seruorum. Primò, Dominū nostrū reuereri, iuxta *Mala. 1.* illud: Si ego Dominus, vbi timor meus? omnia enim contēplatur vbique præsens. Secūdò, actiones omnes & studia nostra in Domini cōmoda & gloriam referre; non enim sumus nostri,

INSTITUTIONVM LIB. V. 409  
nostri, sed eius qui emit nos precio magno. 1. Cor. 6.  
Tertiò, seriò quotidie expendere quibus ra-  
tionibus Domino nostro illo die grati animi,  
fidiq̄ue serui officium præstare possimus.

*Articulus tertius.*

QVI CONCEPTVS EST DE  
*Spiritu sancto, natus ex Ma-  
ria virgine.*

Iubemur credere eundem Filium Dei, eius-  
dē cum Patre substantiæ, qui in cælis est in si-  
nu Patris, non ad Angelorū Damonūve sa-  
lutē vindicandā, vlliūve alterius naturæ cō-  
modum asseruandū, sed propter nos homines,  
& propter nostram salutē, ad portam cæli no-  
bis referandā, viamq̄. sternendam, & modum  
præscribendū æternæ vitæ, descendisse de cæ-  
lis; non cælis relictis, sed nouo modo, assum-  
pta natura humana, visibili ratione nobis  
præsentem factum: cælum & terram nihilo-  
minus, nobis occulto & non spectabili modo,  
complementem maiestate diuina.

CONCEPTVS EST.

Non dicitur factus, aut creatus, sed conce-  
ptus. Primò, quia Filius Dei factus nō est, sed  
conceptus & natus. Secundò, quia non prius  
creatus est homo, & postea assumptus, sed hu-  
mana natura, à persona Filij Dei, eodem tēpo-  
re, & facta & assumpta est. Tertiò, quia Filius  
Dei tametsi nouo sit & admirabili modo con-  
ceptus & factus homo; non alio tamen modo,  
quàm per veram conceptionem, humanitatis  
c s nostræ

nostræ naturam conditioneq̃. subiit. Quarto, quia Filius Dei, qui ab æterno fuit, in eandem personam, tam arcto necessitudinis vinculo naturam humanam sibi coniunxit, vt actiones omnes Dei tribuantur homini, & quicquid homo aut egit, aut perpeffus est, id in ipsum quoque Deum omne transferatur. Siquidem homo ille Iesus, cælum & terrâ de nihilo creauit, cælum replet & terram, ab æterno ex Deo Patre natus est Deus; idem ille Filius Dei esuriuit, sitiuit, laborauit, defatigatus ex itinere periit haustum aquæ, passus, irrisus, cruci affixus, mortuus & sepultus.

DE SPIRITV SANCTO.

*Ioa. 3.*

Non ex natura Spiritus sancti; sed opera Spiritus sancti, cui hoc incarnationis opus, quod à tota sanctissima Trinitate est perfectum, peculiaribus ex causis tribuitur, tanquam amoris Patris & Filij, qui omnis sanctitatis est fons atque auctor. Primò, quia non nostris meritis, sed ineffabili charitate Dei, Filius Dei factus est homo: Sic enim Deus dilexit mundum: vt Filium suum vnigenitum daret. Secundò, quia vt sanctos nos efficeret. Tertiò, quia incarnatio sancta, & conceptio sine peccato. Quarto, quia corpus Christi omni ex parte perfectum, tanquam opus præstantissimum charitatis Dei. Quintò, quia ab ipsa conceptione homo perfectus, repletus sapientia, & cæteris Spiritus sancti dotibus ornatus. Sextò, quia anima statim in vtero matris summè beata, Dei gloriam atque



atque naturam contemplabatur. Septimò, quia ex sola matre in terris natus, sine patre; quem puratus esset habere, si de cęlesti Patre, non de Spiritu sancto, diceretur conceptus.

FRVCTVS.

Primò, magna offertur consolationis materia, quod Deus nobis neque promerentibus, neque cogitantibus, pro nobis homo fieri, nobis omnium miseriarum (excepto peccato) participatione similis, nobisque plus charitatis, quàm ipsis Angelis exhibere voluerit; & id quidem eo tempore, cùm mundus abundaret peccatis. Nihil igitur non faciet pro filiis iam sibi reconciliatis. Secundò, ne negligamus salutem nostram, neque parui æstimemus conditionem nostram, cuius in libertatem vindicandę gratia, Deus factus est homo.

NATVS.

Non instar Adami formatus, neque vt Eua eductus: sed verè proprieque communi ortus humani principio, infantulus natus, in Bethleem, id est, in domo panis, verus Angelorum & hominum cibus, Regis David Parris sui oppidulo: atque in stabulo, ne quis de splendore nobilitateque natalium gloriatur.

EX.

Non aliunde assumpto corpore, per matrem ceu per canalē trāsiiit; sed ex purissimis matris sanguinibus, corpus sibi aptauit, vt reuera fili<sup>9</sup> esset Marię; & Maria verissima Mater Dei.

MA-

## MARIA.

Maria Syriacum, sonat Dominā, & stellam maris: non enim decebat vt Dominus orbis, ex alia, quā ex ea, quæ futura esset orbis Dominā, nasceretur: quæ in hoc estuoso mari, nobis se stellā exhiberet, & ducem ad solē iustitiæ, atq. ad verū portum tranquillitatis, eternæq. salutis. Paupercula fuit mater, ad diuitiarū contemptum: atque ex genere Israël, vt pro bonis pariter & malis, Dominus in huius vitæ lucem venire sciretur. (Siquidē Gentiles, nullos habebant bonos: Iudæi, bonos & malos.) De familia David; & de cognatione Elizabethæ ex filiabus Aaron sacerdotis; tāquam Rex & verus Sacerdos.

## VIRGINE.

Beatissimā Mariam inuenit virginem purissimā, hęc vitā ingressus; virginē reliquit, vt virgo esset in partu, & virgo post partū; claustris virginalibus clausis, magno miraculo egressus vterum. Primò, ne sua natiuitate dolorem afferret matri. Secundò, ne tam insigni eā dono virginitatis priuaret. Tertiò, vt virginitatem orbi ferè ignotam commendaret; quæ cultores suos & Deo reddit coniūctiores, & rebus diuinis magis addictos. Consecrauerat porrò hęc virgo atque deuouerat prima mortaliū, voto virginitatem suā Deo: (Quomodo fieri istud; quoniam virū non cognosco, id est, cognoscere nequeo: sicut dicimus, non vescor caseo, aut cibo, à quo natura abhorret) quia acceptior est Deo deuota virginitas, quā

quàm libera; sicut opus quod ex voto perficitur, tum præstantius est, tum Deo gratius, munusq. vberius, quàm quod à quoq. soluto, nullaq. voti religione compulsò præstatur: voluit tamen Christus matrē suam hanc virginē desponsam esse viro. Primò, vt virginis partus Diabolo celaretur, qui ad sacrum virginis corpus exploraturus, non est permissus accedere. Secūdò, vt filius à viro cōmodius, quàm à sola matre & educaretur, & proregeretur. Tertiò, ne virgo tanquam adultera à Iudæis lapidibus obrueretur. Quartò, ne filius vt illegitimè natus ab omnib<sup>9</sup> abiiceretur. Quintò, vt fides nostra de Christo ex virgine nato, testimonio Iosephi confirmaretur. Sextò, vt virginitas & matrimonium in persona Matris Dei, aduersus exorituos hæreticos commendaretur.

FRVCTVS.

Primò, discimus summa veneratione colere Matrē Dei, in cuius vterū sanctissima Trinitas delapsa, vnigenitū Filiū Dei ipse filiū effecit; matriq. non sine amplis donis, cōmisit. Pater capacē reddidit gratiarū Spiritus sancti, instar rubi Mosaici ardentis & nō exusti, potentemq. effecit ad conterendū caput serpentis. Filius mira sapientia matrē ornauit, in vtero eius nouē mensibus inhabitans corporaliter. Et cum superiorē habere nequireret vt Deus, elegit hanc virginē matrē & superiorē vt homo, quæ imperaret, cui obtēperaret, cui honorē deferreret. Spiritus sanctus accēdit  
amo-

amore Dei atque hominum, vt mediatrix esset in posterum Christi, & Ecclesiæ, media inter solem & lunam constituta.

Secundò, discimus esse castitatis cultores, vt viciniore accedamus ad Deū, similes Angelis, terrenis negotiis, atq. deliciis minus occupati: magna sunt etenim castitatis & virginitatis ornamenta apud Deum immortalē, & immunitates honoresq. prorsus singulares.

*Isaia 56.  
1. Cor. 7.*

*Articulus quartus.*

PASSVS SVB PONTIO PILATO,  
*crucifixus, mortuus & sepultus.*

Statim ab articulo Natiuitatis, venitur ad eū qui Christi pro humano genere passionem complectitur, cæteris quæ interea sunt gesta prætermittis. Primò, quia ad hoc natus est Christus vt pateretur, passioneq. & morte sua humanum genus redimeret. Secundò, quia tota eius vita nihil aliud fuisse videtur, atque continua quædam dolorum perpeßio, in ieiuniis, laboribus, tristitiis ex peccatis & interitu hominuta. Nunquam risisse legitur, aut externæ lætitiæ signa edidisse, sed fleuisse, ingemuisse, doluisse.

PASSVS.

Causæ cur pro nobis grauissimam tormentorum acerbiter subierit, hæ sunt: Prima, vt peccata nostra tolleret: Facti, inquit, estis prope in sanguine ipsius. Secunda, vt bona omnia nobis largiretur. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo nõ omnia nobis cum illo donauit?

*Ephes. 2.  
Rom. 8.*

navit? Tertia, vt iuxta admonitionē B. Pe- <sup>1. Pet. 2.</sup>  
 tri, sequamur vestigia eius. Fuisse autem  
 Christi grauiſſimos dolores, hæc quatuor per-  
 suadere possunt. Primò, ardentissimus amor  
 in genus humanum; quò, cùm maximi nos  
 faceret, visa multitudine grauitate que læta-  
 lium vulnerum nostrorum, quæ nisi summa-  
 rum pœnarum remedio curari nequirent, per-  
 fectè nos omnibus liberare gestiens, conscius  
 sibi magnarum virium suarum, ea sustinuit,  
 quæ ad totius humani generis peccata tollēda  
 abūdè sufficerēt. Secūdò, corporis teneritudo,  
 cuius auctor fuit ipsemet Spiritus sanct⁹. Ter-  
 tiò, meri, sine vlla cōsolatione, dolores, quales  
 nullus vnquam martyr sustinuit; quòd seruis  
 suis Deus cū doloribus tēperet consolationes.  
 Diuinitas enim nihil ad auxilium profuit, sed  
 ad diuturniores cruciatus iuuat, quibus huma-  
 na natura ( quod essent intolerabiles ) succu-  
 buisset, nisi immēsa Dei potētia coniunctio-  
 nē animæ corporisq; quoad abundè satisfactū  
 esset, supra vires humanæ naturæ retinisset.  
 Ita simul verū est, & Christū Dominū ab ini-  
 quis occisum, qui talia intulerunt, quæ animā  
 à corpore auferre sufficerent; & eundem po-  
 fuisse animam suam, iuxta illud: Ego po- <sup>Ioan 10.</sup>  
 no animam meam, vt iterum sumam eam:  
 nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à  
 me ipso; quia diuina virtute vitam retinuit ad  
 ampliores dolores, donec animā emittere pla-  
 ceret. Quartò, pœnarum vniuersitas, quas ab  
 omni ætate, sexu, hominū conditione suscepit,  
 in

in omnibusque rebus passus, matre, discipulis, vestimentis, fama, anima, sensibus, & singulis corporis membris.

SUB PONTIO PILATO.

Hoc additur primò, vt tēpus passionis no-uerimus, quòd non in mundi exordio, nec sub mundi finē, ne temporis diuturnitate inopesceret vel longa expectatio, vel semel conceptus feruor Christianæ Religionis. Secundò, quia tunc passus est, quando Dæmonis imperiū per orbem vniuersum idolorum cultu erat propagatum. Tertiò, vt consideremus, quòd in gratiā nostri non solūm matri, & Iosepho in rebus cōmodis, sed impio iudici, eiq. Gentili, in acerbissimis cruciatibus, ipsaq. morte obtēperauerit. Annæ & Caiphæ nomen omittitur: 1. Quia ab eis extra Iudæorū synagogam eiectus, datus est gentibus. 2. Quia ad gentes maximè fructus passionis deriuatus est.

FRUCTVS.

Discimus primò, à peccato abhorre, quod tam acerbis filij Dei doloribus curari debuit. Secundò, ne multorum grauiumq. peccatorū onere depressi, de reconcilianda Dei gratia desperemus: quia abūdē sati factum est. Tertiò, in gratiam & amorem Christi libēter sustinere que Deus flagella immittit, & quibuscunq. nos molestis conflictari volet.

CRUCIFIXVS.

1. In ligno pati voluit. Primò, quia per lignum venit peccatū in mundū: itaq. Dæmon qui in ligno vicerat, in ligno quoq. erat vincen-

endus. Secūdo, vt pro nobis ipse maledictus  
esset, ad nos ab omni maledictione liberādos,  
quia maledictus omnis, qui pendet in ligno.

2. Eleuari voluit in aëra. 1. vt mediator Dei  
& hominum terram cælo conciliaret. 2. Vt se  
ad modum serpentis ænei conspiciendū emi-  
nus exhiberet. 3. Vt sciamus in nos esse iugi-  
ter defixos oculos misericordiæ Domini Dei  
nostri, qui pro salute humana vindicāda, sub-  
latus est in crucem.

3. Brachia expandit. Primò, vt nos ad se re-  
uertentes, in amplexus suscipiat. Secundò, vt  
singula eius vulnera contēplantes, nobis esse  
data illorū merita, cū animi gratitudine in-  
telligamus. Tertio, vt latitudine sua, crucis  
virtus ad omnes per orbem vniuersum mana-  
ret, altitudine cælos penetraret. Quartò, vt  
aliquod externum nobis signum institueret,  
quo aduersus Dæmonis insultus propellendos  
vteremur, quod est signū crucis manu forma-  
tum, quo se Christiani quotidie muniunt.

4. Clavis configi voluit. Primò, vt in mani-  
bus suis nos inscriberet atq. inculperet, nostri  
futurus semper memor. Secundò, vt sangui-  
ne suo de manibus exeūte nos aspergeret. Ter-  
tiò, vt vincula solueret manuum & pedū no-  
strorū, quibus ne vel rectè operemur, vel san-  
ctis desideriiis, piisque affectibus mouea-  
mur, à Dæmone vincti sumus.

Discimus sub umbra istius arboris quiescere. fructuq. eius refici, in prosperis ne insoleſcamus, & in aduerſis ne deiiciamur.

## MORTVVS.

Sufficere poterat Dei sanguis effusus ad redimendum genus humanum; mori tamē voluit Dominus. Primò, vt omnia nobis daret, non sanguinem tantum, sed vitā quoq. & animā. Secundò, vt Deo Patri pro nobis ipse immolaretur vera hostia, tot cruentis sacrificiis veteris legis ante designata. Tertiò, vt dona sua nobis Testamento nouo legata, testator confirmaret sua morte. Quartò, vt mortis natura sua formidabilis metum excuteret hominibus.

## ET SEPVLTVS.

Sepeliri voluit. Primò, vt omnia quæ ad hominis conditionem pertinent, nostri causa subiret. Secundò, vt verè comprobaretur mortuus esse. Tertiò, vt sanctorum sepulta corpora, atq. reliquias hæctenus pro immūdis habitas, sua sepultura sanctificaret. Quartò, vt ad Christi sepulchri exemplū spes daretur resurgēdi. Sepultus est autē à viris nobiles, iuxta illud Isaie: Et erit sepulchrum eius gloriosum. Aequum erat enim, vt omnis ignominia morte & sanguinis effusione finem acciperet.

## FRVCTVS.

Vt cum Christo peccatis & mūdo mortui, ad instar sepulchorum, terrenas voluptates aut incōmoditates ne aduertamus quidē, nedum  
iis

*Basil. in**Psal 117**Isaie 11*



is moueamur. Mortui, inquit, estis, & vita *Coloss. 3.*  
 uestra abscondita est cum Christo in Deo.

*Articulus quintus.*

DESCENDIT AD INFEROS,  
*tertia die resurrexit à mortuis.*

Credimus secundam personam sanctissime  
 Trinitatis, neque corpus reliquisse, neq. ani-  
 mam; ac reuera Fi iū Dei sepultum esse, ad in-  
 ferosq. descendisse. Atq. istud quidem voluif-  
 se; Primò, vt communē legem cæterorum ho-  
 minum subiret, quibus omnibus ad illum vs-  
 que diem adeundi fuerant inferi. Secundò, vt  
 qui per mortem acceperat potestatem omnem  
 in cælo & in terra, nomenq. ad quod flectere-  
 tur omne genu, cælestium, terrestrium, & in- *Phil. 2.*  
 feriorū, possessionē omnium adiēs; à loco in-  
 feriorū, totius creature infimo, initium duce-  
 ret; tū vt inde paulatim ad terras, indeq. ad  
 suprema cælorum conscēderet, tum vt afflictis  
 in limbo patribus cōsolationem adferret; tum  
 vt Dæmonū viribus repressis & fractis, cōmo-  
 dius in terris Ecclesiam constitueret. Tertio,  
 vt inferis nouas leges statueret, ad quos in po-  
 sterum, nisi pœnarum rei, nulli accederent.

DESCENDIT.

Propria virtute, non delatus, non deiectus,  
 non detrusus; sed gloria magna, potentia, cla-  
 ritate, qua sic inferni loca illustravit, vt tene-  
 brosum carcerem in Paradisum verteret, iux-  
 ta illud quod latroni prædixerat: Hodie me- *Luc. 23.*  
 cum eris in Paradiso.

d 2 AD

Significatur primò, inferni loca in inferioribus esse partibus terræ. Secundò, diuersis habitaculis infernū distingui, quorū primum est locus damnatorū. Secundum limbus eorū infantū, qui solo peccato originali coinquinati ex hac vita decesserunt: Tertiū purgatorius ignis: Quartū, sinus Abrahæ, seu limbus patrum, in quo sanctorū veteris Testamenti patrum animæ magno desiderio aduentū Messia præstolabantur. Et quidem ex primis duobus locis nullos eripuit Dominus; vt qui alieni à Deo, participes non fuerint sanguinis Christi. Quartum prorsus exhaustit, abductis patribus omnibus, secūq. in cælos assumptis. Ex igne purgatorio, fortassis eduxit animas singulari priuilegio, more Principum, qui die inaugurationis, eos ferè carceribus liberant, qui capitis non accersuntur. Quod indicare visus est Zacharias: Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinclos de lacu, in quo non erat aqua. In mansione patrum fuisse aquam, testatus est diues epulo, qui inde sibi guttam aquæ à Lazaro deferri petiit. Et D. Gregorius, Omnia traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Itaque rediuius soluit dolores inferni, quos magno cruciatu animæ patiebantur.

Zach. 9.

Hom. 22.  
in Euang.  
Epip. hæ-  
re. Ta-  
rianorū.  
Actor. 2.

## FRUCTVS.

Primò, erigitur spes bonorū, quorū est memoria apud Deum, siue mortui sint, siue uiuant; uiui mortuorum obliuiscuntur, Deus

au-

autem neque viuorum, neque pereuntium.

Secundò, incutitur timor malis; nam eductis Christus de inferno bonis, arctius inclusit cum Dæmone malos, ne iam sanctorum vel præsentia quidem potirentur, antea.

TERTIA DIE RESURREXIT  
*à mortuis.*

Christum Dominum conueniebat resurgere: Primò, ad commendādam Dei iustitiam, cuius est exaltare humiles. Secundò, vt fides *Luca 2.* diuinitatis Christi cōfirmaretur, qui licet crucifixus sit ex infirmitate, viuit tamen ex virtute Dei. Tertiò, vt fides dictis eius haberetur: si enim mortuus non rediisset ad vitam, videri poterat instar Pseudoprophetarū agere, qui dum viuunt quidē multa iactant, edūt, & pollicentur; mortui autem spem omnium fallunt. Quartò, vt accepta etiam huius orbis terrarum possessione, Ecclesiam fundaret, legibus firmaret, & nouam politiam institueret, cui Pastorem vnum summum præficeret, aliosque Præsules & Sacerdotes daret, ad populorum conuersionem, iuxta id quod Apostolus dixit: Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. *Rom. 4.* Nam morte sua precium quidem peccatorum soluit; sed resurgens, prædicatione Apostolorum, & Sacramentis, idem precium nobis applicauit. Quintò, vt in Eucharistiæ Sacramento non mortuum corpus, sed viuum nobis adesset. Sextò, vt impiis esset terrori, qui non mortuum, sed viuētem atque videntem

Rom. 6. tem Deum timerent. Septimò, vt nos peccatis mortui, in nouitate vitæ ambulemus.

TERTIA DIE.

Hoc est, post partes triū dierū naturalium; nā feria vj. ante solis occasum obiit: Dominico surrexit primo diluculo, duabus noctibus in sepulchro detentus, & vno die artificiali, qui fuit sabbathum; quia vnica morte sua, in qua vera erat iustitiæ lux, duas mortes corporis & animæ simul destruxit. Neque citius resurgere voluit, ne nō videretur verè mortuus; neque tardius, tum ne imbecilles discipuli, vel tristitia absorberentur, vel à fide desciscerent, tum ne animarum conuersio diutius differretur. Surrexit illucescente iam die; quia ad fidei, gratiæ, & gloriæ lumen nos deducebat; sicut mortuus in vesperam inclinato die, atq. in tenebras recedēte, morte sua tenebras peccatorum fugabat.

RESURREXIT.

Non suscitatus aliena virtute, vt alij homines, sed ipsemet virtute sua, animam suā cum corpore coniungens. Additur in symbolo Constantinopolitano, (Secundum scripturas) tum quia statim initio religionis Christianæ, corporum resurrectio à multis in dubium vocaretur, qui omnia rationis iudicio metiebātur, qui hic ad fidem scripturarū remittuntur; tum vt Deus indicetur seruasse filio suo fidem, qua in scripturis resurrectionem addixerat.

A MOR.

A MORTVIS.

Primus inter mortuos deposita corruptione ad immortalitatem, incorruptionē, & ad gloriam, resurrexit, retentis in corpore vulneribus. 1. Vt idem corpus Apostoli agnoscerent. 2. In signum victoriæ & gloriæ, quam sibi per illa parauit. 3. Vt nunquam sit immemor nostri. 4. Vt ea pro nobis Patri in cælis exhibeat. 5. Vt iustos iis ostēdis, in sui amorem inflammet. 6. Vt impiis, pro quibus ea suscepit, ingratitude exprobet; & à quibus ea suscepit, terrorem incutiat: Videbūt enim in quem *Ioan. 19.* transfixerunt.

FRVCTVS.

Discimus Christiani hominis esse, spirituales ducere vitam, eamque à peccatorum prauitate reuocatam, ad Saluatoris nostri exemplum, tanquam certissimam regulā, exigere; atq. ad resurrectionem futuram anhelare.

*Articulus sextus.*

ASCENDIT AD CAELOS, SED  
*det ad dexteram Dei Patris*  
*omnipotentis.*

Credimus Christum Iesum iā rediuiuum, qui diuinitate cælos nunquam reliquerat, nūc etiam corpore cælos penetrasse, suamq. humanam naturam in cælos euexisse; idque merito quidem, iusteque, si Christum spectemus. Primò, quia summæ eius humilitati, summa debebatur exaltatio. Secundò, quia tam atrocis hostis tam admirabilis victor exaltandus *Ephes. 4.* erat supra locum & sedem, quam hostis ali- *Apo. 3.*

d 4 quando

quando occupauerat in cælis. Tertiò, quia glorioso corpori non alius, quàm gloriosus locus conueniebat. Quartò, quia qui à Patre exiens venisset in mūdum, meritò iam legatione perfunctus, ad Patrem reuerti debebat ex mundo. Si nostra verò commoda, quæ inde in nos dimanant, intueamur; intelligemus misericorditer Christum Saluatorē nostrum cælum cōscendisse. i. Quia aperuit nobis cælum. Secundò, quia parat ibidem locū pro meritibus cuiusque. Tertiò, quia apparet vultui Dei Patris interpellās pro nobis. Quartò, quia dona de cælis donat hominibus. Denique, qui possessionem acceperat inferni & terræ, constitutus quoque erat Dominus cælorum & totius orbis.

## ASCENDIT.

Non assumptus ministerio Angelorum, sed propria virtute vt Deus & homo; ascēdit magna gloria, sanctorum patrum animabus committatus, captiuam ducens captiuitatem; eos nempe quos antea captiuos detinuerat infernus; magnaque admiratione & occurſu Angelorum. Et quidem post dies 40. à resurrectione, quibus discipulorum fidem confirmauerat, spem auxerat, charitatē accenderat, animos consolatus fuerat, Ecclesiam cōstituerat.

## AD CAELOS.

Significatur Christus Dominus cælos omnes penetrasse, & ad supremū cælōrum omnium thronū ascendisse, super omnem principatum &

INSTITUTIONVM LIB. V. 425  
& potestatem omnemq. creaturam, tanquam  
omnium Dominus.

FRVCTVS.

Discimus primò, errare illos qui Christi  
corpus vbique constituunt propter hypostati-  
cam vnionem; cùm illud non sit nisi in cælo  
positione naturali, & in Eucharistiæ Sacra-  
mento singulari priuilegio atq. miraculo. Di-  
scimus secundò, in comitatu Christi cælos  
ascendere; nemo enim ascendit in cælum, nisi  
qui descendit de cælo, Filius hominis qui est  
in cælo; qui tam diu ascendere dicitur, quoad  
omnes, qui ad eius aulam & comitatum perti-  
nent, in cælos ingressi fuerint, more Principū,  
qui tunc dicuntur incipere progredi, quando  
procedunt anteambulones; & tunc pertigisse,  
quando vniuersus comitatus intrauit.

SEDET.

Significatur hac secūda parte gloria Chri-  
sti, quam habet æqualem cū Patre. Hactenus  
quippe tantū, vt Deus, diuinitate moderaba-  
tur vniuersa; nunc etiā vt homo omnibus præ-  
ficatur, data potestate in cælo & in terra. Vo-  
cula, Sedet, non ad situm corporis referenda *Matt. 28*  
est, sed primò, ad firmam possessionem, de qua  
per neminem deturbabitur: iuxta illud, Sede *Psal. 109*  
à dextris meis, donec ponam inimicos tuos  
scabellum pedum tuorum: hoc est, etiam tunc  
sedebis, quando perierint inimici tui, qui glo-  
riam tuam obscurare nitebantur. Secundo, ad  
officium Pontificis, qui de cathedra docet; &  
Iudicis, qui sedens profert sententiam, vterq.  
d s sedato

sedato & omni perturbatione libero animo.  
*Act. 7.* B. Stephanus vidit Iesum stantē à dextris virtutis Dei, tanquam paratum ad ferendum in labore auxilium.

AD DEXTERAM DEI  
*Patris omnipotentis.*

*Orat. 2. in Arianos.* Cùm Deus Pater non constet corpore, neque sit ad filij sui sinistram, (ait D. Athanasius) nihil hic cogitandum est corporeum; sed significatur 1. æqualis cum Deo Patre gloria, maiestas, & imperium. 2. summa beatitudo, ad quam creaturarum nulla vnquam poterit aspirare. 3. iudicandi potestas, de qua Pater Filio concessit, iuxta illud: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.

*Ephes. 1.  
 Ioan. 5.*

FRUCTVS.

Discimus primò, Christum Dei Filium æqualem Deo Patri omnipotēti, id omne efficere posse, quod potest Deus Pater omnipotens. Tamen si igitur non sit propter hypostaticam vnionem humanæ cum diuina natura, ubiq. præsens corpore, nec sacrū Christi corpus cælum & terrā impleat; potest tamen ad gloriā humanæ naturæ suæ, idē illud corpus suū, quod in cælis certo loco circumscribitur, in variis locis nulla circumscriptioe per vniversum terrarum orbem constituere, quod fit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; in quo verus Christus nobiscum in terris adest præsens Deus & homo. 2. discimus terrenis rebus



INSTITVTIONVM LIB. V. 427  
rebus spretis, in cælos perpetuo mentis oculos  
defigere, ibique cor nostrum firmare, vbi est  
thesaurus noster; nempe vbi Christus est ad  
dexteram Dei sedens

*Articulus septimus.*

INDE VENTVRVS EST IVDI-  
care viuos & mortuos.

Nunc sedet in cælis Christus Pontifex, &  
Rex, Iudexq. singulorū, qui demigrat ex hac  
vita: Postea autem in fine sæculorum ventu-  
rus est Iudex omnium, discussurus singula; &  
cuncta decernet.

INDE.

Ex cælis veniet in has terras, corpore cælum  
relicturus, vt corpora nostra simul cū anima-  
bus transferat in cælum. Significatur Chri-  
stum ab ascensione sua nunquam cælum præ-  
sentia sui corporis deseruisse, tametsi corpus  
idem nobis adsit in Eucharistia; & Christus  
aliquando forma & conditione pueri quibus-  
dam in altaris Sacramento sit visus; & deniq.  
nonnullis vel sanis vel morituris in humana  
specie appareat.

VENTVRVS EST.

Venturus est non Pater, aut Spiritus san-  
ctus, sed Christus Dei Filius. Primo, vt intel-  
ligamus magna æquitate & sapientia hoc iu-  
diciū perficiendum, quod committitur Sa-  
pientiæ Patris. Secundò, quia Christus iudi-  
care meretur, qui pro nobis est iniquè iudica-  
tus. Tertio, vt iudex homo à iudicandis ho-  
minibus oculis videatur. Quarto, ad bonorū  
con-

consolationem, quorum Aduocatus & Patronus futurus est Iudex. Quintò, ad declarandam, in malorū condemnatione, æquitatem: quia sententia non ab alio, quàm ab eo fertur, qui hactenus eos, vt patronus & defensor clientes, tutatus est.

Venturus est, non vt priori aduentu, contemptus, pauper, obediens; sed, vt est in Symbolo Constantinopolitano, cū gloria; hoc est, manifestè, magna maiestate, cum Angelis, & sanctis; summa potestate, quia pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.

*Ioëli 3.* Tempus aduentus ignotum est nobis. Locus, vallis Iosaphat iuxta Hierosolymam, vt vbi ignominia affectus fuit, ibi gloriosus appareat.

#### IUDICARE.

*Serm. 21. de verbis Domini & epistola 80. ad Hysichiū.* A morte quidem sua vnusquisq. iustè iudicatur; quod iudicium neque reuocabitur, neque corrigetur; quia qualis quisq. hinc exierit suo nouissimo die (ait D. August.) talis inuenietur in sæculi nouissimo die. Voluit tamē Deus vniuersale corā vniuersa creatura institui iudicium, singulorumq. acta & merita discuti, mercedeque donari. Primò, vt Dei iustitia omnibus innotescat, qui multos adiudicabit eternis ignibus, quos homines pro piis & sanctis venerabantur in terris: & cōtrà, multos in gloria coronabit, qui nullo erāt in precio, & neglecti apud viuentes. Secundò, vt quanta sapientia & charitate Deus hactenus moderatus sit orbem, fiat omnibus manifestum; desinantque

que mirari pios conflictatos esse omni prope genere calamitatis, rebusque aduersis; impios abundasse diuitiis, & voluptatibus affluxisse: omnium quippe ratio constabit, Dei que commendabitur prudentissima bonitas iuxta illud: Ut vincas cum iudicaris. Tertio, ut sua etiam corporibus merces assignetur, quae vel ad virtutem, vel ad vitium auxiliata sunt, & obsequium praestiterunt animis: Et quidem animae, quae prius consensu, quam opera corporis vel recte vel impie agunt, prius etiam mercedem separata accipiunt. Corporibus tamen sua merces neganda non est, licet ea posterius in nouissimo die, & minus quam animae praemium obtinebunt, quarum arbitrio & motu ceu instrumenta dirigebantur; quia ut gloria animae in corpus redundabit, ita praecipuum tormentum damnatorum affliget animam.

*Psal. 50.*

Iudicabimur autem omnes. Primo, ex operibus, sicut ait Apostolus, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi; ut referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: Et David: Quoniam tu reddes vniciq. secundum opera sua. Etiam bona opera inspicientur, an plena puraque sint, iuxta illud: Ego iustitias iudicabo. Secundo, ex verbis: De omni enim verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij; quia ex verbis tuis iustificaberis, & ex tuis condemnaberis. Si de verbo ocioso: ergo de iis omnibus reddenda erit ratio, quae maiore sunt cum crimine coniuncta, quam verbum

*2. Cor. 5.*

*Psal. 61.*

*Psal. 74.*

*Matth. 12.*

*Sap. 6.**Sap. 1.**1. Co. 4.**Hi. r. 17.**Hebr. 4.**Matt. 25.*

bum inaniter prolatum; vt de obulo, de tempore, de literis, &c. Tertiò, ex cogitationibus. Interrogabit opera vestra & cogitationē scrutabitur. Nam de cogitationibus impij interrogatio erit. Et illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiū. Scrutator cordium & renum Deus, & discretor cogitationū, & intentionū cordis. Quòd Christus solorum misericordiæ operū mentionem faciat, dum supremi illius iudicij rigorem nobis inculcat, non hæc causa est, quia illic nullius alterius rei sit reddenda ratio; sed vt sciamus 1. non de sola fide inquirendum esse, sed multò magis de operibus charitatis. 2. multò grauiorem damnationis sententiam in eos esse ferendam, qui malis operibus Deum offendunt, si neglectus auxiliij proximi, gehenna puniatur. 3. nullum esse peccatum, quod non possit charitate deleri; ac meritò æternis ignibus micipari peccatores, qui peccata sua elemosynis neglexerunt redimere.

*Dan. 7.**Apoc. 10.**Libro de  
virginitate.**Aug. lib.**20. de ciuitate Dei**cap. 14.*

Vt porrò sententia iudicis iusta proberur, singulorum singulis peccata patebunt: libri enim conscientiarum aperti erunt, in quibus (vt ait D. Basil.) tota hominum vita, eorumq; gesta quasi depicta, admirabili modo vniuersis ponetur ob oculos, vt mira celeritate quisque singulorum facta meritaque aspiciens, sententiam iudicis approbet.

#### VIVOS ET MORTVOS.

Vivos, hoc est, qui circa ista tempora viuū reperientur: his enim licet ex generali Dei sen-

sententia moriendum sit, & in cineres ex igne conflagrationis qui orbem succendet, redeundum; nō diu differetur resurrectio. Mortuos, id est, qui multo antē mortui fuerant. Vel, viuos, iustos; mortuos, peccatores. Et quidē credere tenemur, omnes omnino homines ante tribunal Christi manifestandos, sententiamq. accepturos, vel æternæ gloriæ, vel æterni supplicij; non tamen pari modo omnium merita discutientur. Nam infideles, qui nullis bonis operibus ornati, sed multis malis fœdi, & oppressi ex hac vita migrarunt, secum ipsi damnationis sententiam ferunt, sicut Christus dicebat: Qui non credit, iam iudicatus est: & tales impij non resurgent in iudicio. Similiter viri sancti, qui Apostolorum exemplo abdicatis omnibus, voluntaria paupertate, castitate, & obedientia in statu perfectionis Christum probè secuti sunt; futuri sunt iudices, & sedebunt super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Cæteri seu iusti, seu peccatores, qui bona opera malis coniunxerunt, in iudicium & discussionem adducuntur.

FRUCTVS.

1. Consolatio bonorum, quibus aliquando miseriarum omnium finis imponetur, præmiumque laborum conferetur: Deo enim est cura de nobis, qui & labores & dolores nostros considerat.
2. Terror malorū, quia à sapientissimo Iudice eorum opera ad normam iustitiæ exami-  
nabun-

*Ioan. 3.  
Psal. 1.*

*Orig. tra-  
statu 2.*

*in Matt. 1*

*D. Aug.*

*lib. 20. de*

*ciuit. Dei*

*cap. 5. &*

*Hom. 50.*

*D. Greg.*

*lib. 11. mo*

*ral. ca. 30*

*& li. 26.*

*ca. 24.*

*Matt. 19.*

nabuntur; & ab eo qui neq. precibus, neq. pretio flecti potest, iudicabuntur; ab omnipotente punientur; pro momentaneis bonis reddetur æterna mala, pro paucis plurima, pro paruis maxima.

*Articulus octauus.*

C R E D O I N S P I R I T V M  
*san ctum.*

Sequentibus articulis de tertia persona in Diuinis agitur, eiusq. effectibus in Ecclesiã.

C R E D O I N.

Significatur verus esse Deus, eadẽ qua Pater & Filius diuinitate, maiestate, atq. potentia, quod his verbis in Symbolo Cõstantinopolitano explicatur: Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur. Tamen namq. vel in sacris literis, vel in precibus Ecclesiæ, rarior fiat Spiritus sancti, atque Patris aut Filij mentio: nusquam tamen excluditur; sed cum Patre vnus Deus, sub Patris nomine intelligendus venit, quoties proprietates Patris distinctionem non facit. Itaque, Nemo nouit Filium nisi Pater, neq. Patrem nisi Filius. Et, *Matt. 24* De die illo nemo nouit nisi solus Pater: & si quæ sunt alia, quæ significant actiones Dei, tota Trinitas in Patre est accipienda, Filij minimus distinctè sæpius in nouo testamento, propter humanam naturam, quam assumpsit; rarius in veteri testamento, quando obscurè homines in eius necdum incarnati notitiam venerant. Patris nomen crebrius exprimitur, tũ quòd ei tribuatur potentia quam

venc-

veneramur atque metuimus, tum quòd eius Filius humanum genus Deo conciliauerit.

SPIRITVM.

Tertiæ huic personæ Diuinæ peculiare nomen non ascribitur, sicut Patri & Filio, sed commune, quod in cæteras personas competere potest. Siquidem tota Trinitas & sancta est & Spiritus (Spiritus, inquit, est Deus) idq. *1oan. 4.* ex eo quod eius ineffabilis processio, nomine proprio explicari nequeat, sicut processio Filij quæ est generatio. Accommodatè tamen usurpatur hoc nomen Spiritus, à vento subtiliter impellente sumptum; quòd hæc persona procedat à Patre & Filio per modum amoris: sicut enim amans in alium fertur amore, ita Pater in Filium, & Filius in Patrem Spiritu sancto.

SANCTVM.

Sanctus porro dicitur non ad creaturarum morem, quæ vel Deo consecratæ sunt, vt vasa sacra; vel per diuinam internamq. gratiã sanctitate affectæ, vt homines mortales; vel diuina participatione gloria condecorati, vt sancti in gloria: sed quòd sit ipsissima sanctitas, fons & origo creaturæ omnis sanctitatis, omnia perficiens, omnia consecrans, omnia sancta efficiens. Et quidem quod ad nos homines attinet, Primò, Ipse Cõcionatores, Pastores, Doctores instituit, muniaq. Ecclesiæ ad peccatorum conversionem, corporisq. mystici ædificationem diuisit. Secundo, Ipse occasiones à consuetudine peccatorum ad vitam meliorem homines reuocandi suppeditat; Doctores ad

*1. Cor. 12  
Ephes. 4.*

e docen-

*Act. 10. 8.* docendum impellit & mittit; Petrum ad Cornelium, Philippum ad Eunuchum. Tertio, Ipse animam occulta vi interius emollit ad poenitentiam. Quarto, Ipse peccatorum dat veniam, & maculas omnes detergit. Quinto, Ipse sapientiae, scientiae, ceterisque donis mentem illustrat. Sexto, Ipse affectus nostros infusis virtutibus ad sanctas actiones inclinat. Septimo denique, Ipse sanctificatos & iustificatos velut sigillo obsignat, ut non obscurum sit, hoc vitae curriculo dimenso, nos in numero esse filiorum Dei; estque pignus seu arrha hereditatis aeternae, quam qui secum ex hac vita deferet, ius habebit futurae retributionis. Signati (inquit) estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae.

*Ephes. 1.*

DE VARIIS SPIRITVS SAN-

*cti proprietatibus.*

In Constantinopolitano symbolo varia de Spiritu sancto, ob insurgentes haereses, explicata fuerunt. Primo, Dominus; tum quia vnus Deus cum Patre & Filio, creator, conseruator, ac moderator rerum omnium: tum quia vere liberos dominosque sui ipsorum illos efficiat, quos semel occupauit, tollens metum omnem, animumque seruilem: Vbi enim Spiritus Domini, ibi libertas. Secundo viuificans, 1. quia res omnes creatae eius beneficio habet id ipsum quod sunt; qui uiuentibus largitus est vitam; iuxta illud; Emitte spiritum tuum & creabuntur. Et, Spiritus Domini ferebatur super aquas. 2. quia per suam gratiam sit vita ani-

*Psal. 103*

*Genes. 1.*

ma,



mæ, sine qua, corpore viuentes, mortui sumus *1. Tim. 5.*  
 Deo. 3. quia in resurrectione iustorum, ad vi-  
 tam reuocabit corpora nostra; non quidem ea  
 conditione qua damnatos, vt scilicet animæ  
 corporibus suis tantum restituatur, sed vt do-  
 no spiritus reddantur agilia, impatibilia, spi-  
 ritualia: Viuificabit (ait Apostolus) mortalia *Rom. 8.*  
 corpora vestra, propter inhabitatem Spiritum  
 eius in vobis.

Tertio, Qui ex Patre Filioque procedit: est  
 amor Patris & filij, & nexus vtriusque; eiusdē  
 substantiæ & diuinitatis. Non creatur, non  
 formatur, non generatur; sed procedit, à Patris  
 & filij substantia, hoc est à Patre & Filio, non  
 vt à diuersis principiis, sed ab vno principio,  
 vnde dicitur Spiritus Patris, & Spiritus filij, *Ioan. 16.*  
 & ab vtroq. accipere (De meo accipiet: om- *Matt. 10*  
 nia quæcunq. habet, mea sunt: propterea dixi,  
 de meo accipiet.) & ab vtroq. ad nos mitti.  
 Misit (inquit) Deus Spiritum filij sui in corda *Rom. 8.*  
 vestra. Et Christus, Cum venerit Paracletus, *Galat. 4.*  
 quem ego mittam à Patre. *Ioan. 15.*

Quarto, Qui cū Patre & Filio simul ado-  
 ratur & conglorificatur. Tamen si accipiat à  
 Patre & Filio, tamen si mittatur, tamen si sit  
 donum, quod à Deo datur hominibus, est ta-  
 men vnus & verus Deus cum Patre & Filio,  
 cui tēpla consecrantur, (nā membra nostra tē- *1. Cor. 6.*  
 plū sunt Spiritus sancti) cui sacrificia offerū- *Sap. 1.*  
 tur, qui vbiq. est; qui scrutatur profunda Dei: *1. Cor. 2.*  
 Deniq. qui vnum habet nomen, vnā potesta-  
 tē, vnā gloriam, vnā naturam cum Patre &  
 Filio.

*Matt. 28.* Filio. Sic enim legimus, In nomine Patris &  
*1. Ioan. 5.* Filij & Spiritus sancti. Et, Tres sunt qui te-  
 stimonium dant in celo, Pater, Verbū, & Spi-  
 ritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Quod au-  
 tem multiplicatur, non arguit inferiorem di-  
 gnitatem aut maiestatem: Nam & Rex mit-  
 titur quandoq. à consiliariis, & Filius Dei à  
*Isa. 48.* Patre & Spiritu sancto. Nunc (ait) misit me  
 Dominus Deus & Spiritus eius. Mitti autē à  
 Patre & Filio dicitur Spiritus sanctus, à quo-  
 rū natura cum sua omnia habeat, ad nos spō-  
 te venit, sua dona nobis communicaturus.

Quintò, Quī locutus est per Prophetas.  
 Author omniū scripturarum, tam quę in cor-  
 de Ecclesię, quàm quę in codicibus manu-  
 scriptis sunt exarate. Nō enim solūm ad Pro-  
 phetas ea pertinent, quę atramento, vel in ta-  
 bulis lapideis scripta habemus; sed ea etiam  
*2. Cor. 3.* quę spiritu Dei viui in tabulis cordis carnali-  
 bus. His verbis significatur fundamentum fi-  
 dei nostrę esse Deus Spiritus sanctus, cui lo-  
 quenti per Prophetas & sanctam Ecclesiam  
 Prophetarum matrem, credendum est, & ob-  
 sequendum.

DE NOMINIBVS SPI-  
 ritus sancti.

*Ioa. 11.* A variis effectis ducit Spiritus sanctus va-  
 ria nomina in Scripturis. Primò, Digitus Dei,  
 tum ob donorum multitudinem; tum, quòd  
 sicut quondam in Moyse tabulis fuit impres-  
 sus decalogus Dei digito, ita lex noua euan-  
 gelica,

gelica, cordibus nostris per Spiritum sanctum inscribatur.

Secundò, Paracletus, quod sonat aduocatum, & consolatorem; officium quippe diuini Spiritus est, interna suauitate pie consolari, modumq. his suggerere, deuotè Deum comprecandi, ad quos accesserit. *Ioan. 15.*

Tertiò, Spiritus veritatis. 1. quia veritatem fidei Ecclesiam & Christianos omnes docet. *Ioan. 15.*  
 2. quia ipso doctore intus loquente discimus res, prout verè sunt, æstimare, cælestes pro solidis, terrenas pro vanis putare. 3. quia sana consilia suggerit suis, iuxta illud: Audiã quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. *Psal. 84.*

Quartò, Spiritus rectus, qui mētes nostras, peccatorum sarcinis ad ima depressas, erigit in cælum. *Psal. 50.*

Quintò, Spiritus principalis. Tametsi sint multa spirituum genera, hic tamen est præcipuus, cui sunt aures præbendæ. *Psal. 50.*

Sextò, Spiritus adoptionis filiorū Dei; qui solus nos efficit Dei filios: Ipse enim Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod sumus filij Dei. *Rom. 8.*

Septimò, Donum; quia nobis à Patre & Filio gratis donatur, vt eo liberè vti fruiq. valeamus. Quod sic non est intelligendum, atq. si Spiritus sanctus ipse in nos illaberetur, in quibus prius non fuisset, qui vbique est: sed quòd gratia Dei, charitas atq. iustitia, cæteraque ipsius dona, de quibus *Isaias*; & fructus, *Isaie 11.*

Gal. 5.

de quibus Apostolus Paulus; ad nos veniant,  
& nos afficiant.

## FRUCTVS.

Discimus 1. non violare corpora nostra, in quibus ceu templis sibi consecratis ac dicatis, Spiritus sanctus inhabitat; nec arbitrari nos esse profanos homines instar gentilium; qui tot Sacramentis Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, &c. Deo dedicati ac mancipati sumus. 2. Corda nostra illicitis desideriis & amoribus purgare, vt purius recipiant liquorem gratiæ sancti Spiritus. Sicut enim vasculum pulchrè dilutum, & alieno liquore vacuum, admittit vinum merum: ita Christiani hominis animus, peccatis & concupiscentiis liber, aptus est, qui synceram gratiam diuini spiritus accipiat, & intimis puræ mentis penetralibus repositam, iucundissimo cū fructu, magnaq. cum voluptate conferuet.

*Articulus nonus.*

## SANTAM ECCLESIAM CATHOLICAM, sanctorum communionem.

Postquam homo in peccatum lapsus, à vero Dei cultu & via salutis aberrauit; Christus in mundum veniens certam quãdam hominum societatem instituit, legibusq. instruxit, quam appellauit Ecclesiam, hoc est, congregationem euocatam. Primò, quod ad eam nemo nisi à Christo euocatus veniat. Secundò, quod non coactus (vnde vetus nomen synagogæ imponere illi noluit) sed sponte sua. Tertiò, vt qui in ea essent, hoc beneficium agnosceret, quod

ex

ex cætu impiorū ad congregationē iustorū assumpti essent. Quartò, vt meminisset nō propterea securitatē sibi polliceri, quia vocati essent; siquidē multi sūt vocati, pauciverò electi.

Hanc autem hominum congregationē eo consilio delegit, vt cæteris hominibus à vera Dei notitia, salutisq. via aberrantibus; illis & veram scientiam Dei diuinarumq. rerum, & verum Dei cultum, & veram rectamq. viam demonstraret adipiscendæ salutis: nā soli huic hominum cætui veram fidem, syncerū vsum Sacramentorum, meritaq. sanguinis & mortis suæ commendauit.

Illud igitur nobis hoc articulo credendum proponitur, esse in orbe terrarum huiusmodi congregationem, diuina misericordia collectam, quæ his iam dictis gratiis & priuilegiis sola ornetur, in quā conuenire debeant, quotquot vel iustificationem, vel peccatorū remissionem, vel salutem animæ consequi volunt.

Cæterùm quia generalis ista fides, esse aliquam eiusmodi Ecclesiam, non satis magnam habet vim ad obtinenda hæc Dei dona, nisi simul etiam cognoscatur quænam illa sit, à qua sint eiusmodi petenda & accipienda: Sicut satis non est, credere aliquem esse Christū hominibus in Salvatorem à Deo constitutū (talem enim aliquem futurum etiam Iudæi faterentur) nisi eredatur Iesus noster is esse, quem Pater de cælis his verbis nominauit: Hic est *Matt. 17*  
filius meus dilectus: idcirco iubemur hoc articulo certā aliquam hominū cōgregationem

credere hanc esse Ecclesiam, & quænam illa sit, non ignorare. Nempe illos homines quos Christus alloquens, & digito demonstrans dicebat, Vos estis lux mundi: Qui vos audit me

*Matt. 5.*

*Luc. 10.*

*Matt. 10.*

audit: Ecce ego mitto vos. Hi erant sancti Apostoli Ecclesiæ fundatores, & Pastores; & qui illis legitimè eadem fide & religione successerunt.

Quia porro venturi erant homines qui verè Ecclesiæ successionē ab Apostolis in dubium reuocarent, & suos quisq. cætus ad Apostolos referre conarentur: expresserunt hoc articulo sancti Apostoli tria manifesta indicia, quibus Constantinopolitana Synodus adiecit quartum, ne quis à vera Ecclesia ad infidelium hæreticorum vel schismaticorum conuenticula & Ecclesias aberraret. Ex qua re liquet, quàm sit ad salutē necessarius iste articulus, qui hæreses omnes condemnat & prodit. Tria illa indicia Apostolica sunt, Vna, Sancta, Catholica; quartum in Synodo appositum ad priorum declarationem, est, Apostolica.

## V N A.

Vox ista in Constantinopolitano concilio est addita, occasione singularis numeri, quo hic articulus ab Apostolis est conscriptus. Hanc vnitatem Ecclesiæ frequenter cõmendat Scriptura in Canticis: Vna est columba mea: vna est speciosa mea. Et B. Apostolus exponit cùm dicit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ: vnus Dominus, vna fides, vnū baptisma,

vnus

*Cant. 6.*

*Ephes. 4.*

vnus Deus & Pater omnium . Vbi cum non audiamus, vna voluntas, vnum membrū, vna opinio, certum est non lædi vnitatem, si de rebus ad fidē non pertinēribus diuersæ sint multorum sententiæ, aut si dissentientes habeamus voluntates, aut desideria. (nam etiam in eodem corpore diuersa quandoq. appetūt pectus & stomachus) vel si non prorsus easdem sequamur viuendi rationes: vt hic secularem, iste ecclesiasticam, ille Monasticam B. Domini, Fracisci, Benedicti, &c. Sed à duabus potissimum, vel tribus rebus indicauit Apostolus hanc vnitatem sumendam esse. Ab vnitate fidei; ad quam refertur, vt vnum Deū, vnum Dominum, vnum Patrem omnium & credamus, & vna spe expectemus. Ab vnitate Sacramentorum: Vnum (inquit) Baprisma. Ab vnitate corporis, cui insit vnus spiritus, quia vnum corpus, & vnus spiritus.

Vnicam porrò esse fidem, & non multiplicem, duobus modis intelligi potest; priori, vt nunquam fidei doctrina in contrarios aut diuersos sensus sit variata; posteriori, vt apud omnes vna sit per omnia atq. eadem. Itaque cætus illi, qui aliquādo vel additionibus, vel diminutionibus, capita doctrinæ fidei suæ mutauerunt, vel nouis correctionibus variauerunt; (quod Arrianos, Nouatianos, Pelagianos fecisse constat) aut quorum sectatores in fidei rebus per omnia non consentiunt, (qualis fuit semper inter omnes, etiam vnus sectæ, hæreticos dissensio) ad ve-

nam Ecclesiam pertinere non possunt.

Vnitas Sacramentorum eodem refertur, vt cognoscamus non esse germanam Christi Ecclesiam, vbi idem, in numero aut ritu administrationis Sacramentorum, vel ab aliis, vel a semetipsis discrepant.

Vnitas corporis viui atq. aspectabilis ex eo cernitur, si sub vno capite distincta sint membra: Vbi igitur visibile caput totius congregationis non agnoscitur (quale quidem agnoscunt Catholici, Romanum Pontificem, Iesu Christi Vicarium; Hæretici verò nullum tolerant, etiamsi ab vno aliquo hæresiarcha originem ducunt) vel vbi non sunt distincta ministeria (vt apud eos est cernere, qui ciuili magistratui ius omne Ecclesiasticū tribuunt) fieri nequit vt sit vera Christi Ecclesia.

## S A N C T A.

Sanctitatis nomen varias habet significationes; sed quod ad rē præsentē attinet, sufficiunt quatuor. Primò, sanctum est Deo consecratum, vel solo voto, aut desiderio aliorum, (quomodo animal sanctū erat, quod solo voto Deo dedicabatur, & infantes Christianorum necdum baptizatos aut natos appellat Apostolus sanctos) vel aliqua consecratione: quomodo Sacerdotes & vasa sacra effici sancta consueuerunt. Hoc igitur pacto Ecclesia sancta est; tota per baptismum Deo consecrata: Et qui baptismo abluti nō sunt, Iudæi, Ethnici, Anabaptistarum filij, huius sacræ familiaris membra censei non possunt.

Secun-

Luc. 27.

1. Cor. 7.



Secundò, sanctum ab interna iustitia, & in-  
 hærete sanctitate nominatur, quæ est vita Ec-  
 clesiæ, sicut anima corporis. Ceterum sicut nõ  
 omnia quæ ad idẽ corpus attinent in se vitam  
 habent, velut in homine pili, vngues, humo-  
 res, fierique pòtest vt maior pars eorum quæ  
 corpori adhærēt, vita destituatur, vt in arbo-  
 re quapiam cuius plures sint rami emortui &  
 aridi, quàm viui atque vegeti; sed ad viuentis  
 nomen retinendum, satis est si in aliqua parte  
 vita conseruetur; quæ vita tamen si quandoq.  
 non se prodar, vt in arboribus per frigora hye-  
 mis, existimandum est tamen à toto corpore  
 vitam non abesse, quamdiu manifestis indi-  
 ciis de interitu nihil constat. Pari modo Ec-  
 clesia sancta est, quæ sanctos multos & aluit,  
 & in cælos præmisit, & nullo argumento con-  
 uinci potest omni sanctitate vacare, quin po-  
 rius verisimilibus rationibus probari, multos  
 extare etiamnum sanctos, & pios, Deoq. ac-  
 ceptos homines. Sanctitatẽ porrò hominum  
 miracula in vita & post mortem exhibita te-  
 stantur. Conuentus alij infidelium hominum  
 neque sanctum se aliquando habuisse, atq. ad  
 cælos præmisisse, neque adhuc in viuis habe-  
 re, testimonio vlllo certo (cuiusmodi sunt non  
 externa species pietatis, quam improbi quoq.  
 imitantur, & simulate exprimunt; sed diuina  
 eaque nulla re dubia obscurata reuelatio, aut  
 miracula naturæ vires excedentia) docere vlllo  
 vnquam tempore potuerunt.

3. Sanctum à puritate doctrinæ accipitur.

Est-

Estque Ecclesia sancta, tū quòd nihil vel scripturis, vel rectæ rationi repugnans commendet; tum quòd sancti mores eius prædicationem & spiritum comitentur, sicut olim ad cōciones Apostolicas multi paupertatem voluntariam amplexabantur, virginitatem colebāt, humiles, maioribus obsequentes, virtutisque omnis sectatores euadebant. Proinde à vera Ecclesiæ significatione alieni sunt cætus illi omnes, 1, qui scripturam sacram vel abiiciūt, vel mutilant, vel ad alienos sensus, contra maiorum omnium interpretationem detorquēt: 2, qui aliena à recta ratione docent: cuiusmodi sunt: Deum esse authorem peccati; hominem liberò arbitrio carere; fidem Deo datam, impunè violari posse, aut debere; maiores omnes totis 1500. annis, in densissimis errorū tenebris versatos esse, vsq. adeò vt Christo iniuriam per sacrificium & sanctorum inuocationem intulerint, & gentilium ritu idola coluerint, imò gentilibus omnibus deterius egerint, vt qui frustulum panis pro Deo habuerint: 3, quorū prædicatione, ex vi spiritus quo impelluntur, atq. instigantur, mali mores, exclusis bonis, in populum induci solent. Id autem his tribus modis deprehendi potest. Primò, si primorum authorum ( qui suarum sectarū plenitudine spiritus abundauerunt ) improbi mores fuerint. Secundò, si ex concionibus populus nō corde compuncto, animo humili, mansueto, modesto, sed truci vultu, spirās minarū, & cædis, domum exeat. Tertiò, si illis  
in

in locis, vbi præcipuè cætus isti vigent, iaceat  
 omnis pietas, disturbentur monasteria, negli-  
 gatur virginitas, cessent ieiunia, cætereq̃ vir-  
 tutes Christianæ, à Christo & Apostolis com-  
 mendatæ explodantur.

4. Sâctum, idem valet quod stabile, fixum,  
 atque immobile; vnde sancire, hoc valet quod  
 firmare. Est igitur Ecclesia sancta, quoniam  
 nullis aduersitatum procellis succumbit (por-  
 tæ inferi, ait Christus, non præualebunt aduer- *Matt. 16*  
 sus eam) quam obrê nõ pertinuerunt vnquam  
 ad veri nominis Ecclesiam conuentus homi-  
 num dissipari, vt veterum hæreticorũ; vel in-  
 surgentibus nouis obscurati; quomodo Mani-  
 chæi veteres Simonis Magi scholas; & Ioan-  
 nes Hus Ioânem V Vicleffum vicit; & Calui-  
 nus Lutherum paulatim obfuscat.

CATHOLICA.

Ecclesia dicta est Catholica duabus ex cau-  
 sis. Priori, quia nulli populo alligata, vt Iu-  
 dæorum synagoga; nulli arati, sexui, cõditio-  
 ni, nationi: admittit omnes cuiusmodicunq̃.  
 illi sint tandem qui Christo nomen auent da-  
 re. Posteriori, quia per orbẽ vniuersum sparsa  
 atque profeminata. Hoc signum in nullâ hæ-  
 reticorum sectam conuenit, qui certis suis an-  
 gustiis se continent, nunquã potuerunt ean-  
 dẽ suã doctrinã in alias omnes nationes im-  
 portare: vel enim nõ fuerunt ausi, vt Luthera-  
 ni in Hispaniam; vel non permisi, vt Calui-  
 nistæ in Indiam; vel non admissi, vt Cõfessio-  
 nistæ in Græciam; vel importantes corrupe-  
 runt;

runt; vt Calvinus Luteranismo in Gallia, Puritani Calvinisum in Anglia, ad gloriam scilicet proprii nominis, malentes nomen Doctoris & inuentoris quam discipuli. Sola doctrina Romanæ Ecclesiæ pari constantiq. ritu, atque modo, vbiq. per orbem terrarum colitur, & obseruatur.

## APOSTOLICA.

Manifestum est veræ Ecclesiæ indicium, si deprehendatur Apostolica, hoc est ab Apostolis sanctis, autoritate Christi fundata, & ad nos vsq. perducta. quod duobus modis agnoscere poterit. Priori, si per ætates omnes ascendendo, eandem fidem & religionem ad Apostolos deducas; quod fiet commodè, si modum illum, quo in hæc ditiones sit primùm importata fides, & huc vsque conseruata, inspicias; atque tunc consideres, an id credatur ab his qui nunc viuunt hominibus, quod fidei religione obseruatum fuit ab illorum maioribus, & ab illis rursum quod à suis, atque ita deinceps, quo ad continua peruestigatione venias ad illos qui ab Apostolis, eorumve successoribus missi, Ecclesiam in terris, & Regionibus hæc plantauerunt. Posteriori, si Pastores, atque Doctores, vel missionem, vel ordinationem suam, nulla facta interruptione, ad Apostolos Christi referunt: quomodo non pauci veteres Doctores à successione nunquam interrupta, docuerunt Romanam Ecclesiam illam eandem prorsus esse, quam fundauit & rexit Apostolus Petrus. Quamobrem excludendi sunt à nomi-

nomine Ecclesiæ cætus illi, qui aliam fidē, atque maiores totis hisce 1500. annis coluerūt, in orbem iuducunt. Et illi quoque quorū Pastores, atque Doctores legitimam suā missionem ad Christi Apostolos non referunt. Cū igitur hæreticorum omnium conuenticula, ante suum hæresiarcham, ne vnum quidē hominem exhibere possint, qui omnibus illius hæresiarchæ doctrinæ, aut religionis capitibus assensus fuerit; neque Pastori suorum remissionē ultra hæresiarchā (qui à nemine, quàm à semetipso, phanaticoque spiritu suo, vt noua cōminifceretur, est missus) institutam proferre; non obscure liquet apud hæreticos non esse Ecclesiam.

## FRVCTVS.

1. Quando orbis variis opinionibus confunditur, vt quò se vertat homo ipse non videat; discimus hoc articulo Ecclesiā certis indicis agnoscere, agnitam retinere, eiusque fidem totis viribus amplecti, atque tueri. 2. Discimus, Deo nostro gratiarum actiones referre, qui nos ex tenebris euocauit ad Ecclesiam, suoque nomini atq. obsequio dedicatos, sanctos effecit. Retinēda est ergo interna sanctitas, maximeque ad laborandum; ne dissidiis, aut opinionibus nostris, non dico Ecclesiæ vnitas, sed proximorum nostrorum pax & cōcordia, vel minima ex parte violetur.

S A N-

Hæc pars additur, vt sciât Christiani quàm sit bonum, quantarumque commoditatû societatem habeat in Ecclesia versari; in qua tametsi sua quisque habeat temporalia bona (quæ post peccatum, ob hominum malitiam, non expedit esse communia) in spiritualibus tamen bonis est communio. Et vt primò de Ecclesia hac terrena, & in terris adhuc militante loquamur: Primò, communia sunt omnibus Sacramenta, quæ ad singulorum utilitatem à Christo instituta fuerunt: vt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, &c. Secundò, sacrificia quæ pro Ecclesia à Sacerdotibus offeruntur, & preces cõmunes. Tertiò, bona opera singulorum Christianorum aliquid in commune & singulis conferunt; sicut cibus quæ sumit os, prodest singulis membris; non quidem vt gratia Dei, quæ in vno homine est, ad aliû sese trãfferat; sed aliis duobus modis in alios probitatis alienæ fructum deriuat: Priori quidẽ, dum ob coniunctionem cum homine sancto, & abundante meritis, vel parcit Deus aliis, sicut Sodomis pepercisset, si adfuissent vel decem iusti, & Princeps parcit amici sibi vnice dilecti fratribus, & cognatis; vel bene fit, vt Ismaëli in gratiam patris Abraham: sic Pharao tradidit Iacobo patriarchæ, & filiis eius terrã Gosen in gratiã Iosephi. Posteriori verò, dum ex coniunctione cum hominibus sanctis, alij  
ad

ad meliora inducuntur: quod enim carbonibus aut lignis vsu venit, vt in ignem iniecta concipiant ignem ardore aliorum; ita ex præsencia, consuetudine, familiaritateq. bonorū, alij non nihil pietatis hauriunt, tum ex spiritu loquentis, tum ex angelorum Deiq. præsencia; sicut contrā, vsu, & societate malorum efficitur quis deterior, vel ex veneno quod ex impiorum ore dimanat, vel à malignis spiritibus, qui impios comitatur, & dirigūt. Quarto, quaedam sunt opera sanctorum, aliqua ex parte ipsis non necessaria, quæ in communem Ecclesiæ thesaurum referuntur; cuiusmodi sunt pœnæ & afflictiones, quas supra quàm merebantur quidam sustinuerunt; sicut de se B. Iob fatebatur: Vtinam appenderentur peccata mea quibus irā merui, & calamitas quam *Iob 6.* patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Siquidem vt vnus hominis idem opus duos potest effectus producere, ita inter se separatos, vt vnus ipsimet homini profit, alter verò aliis; veluti obambulatio, dū corpus exercet, sanitatem conseruat; satisfacit etiam decreto Magistratus, quo ciuis suo tempore ciuitatis mœnia obire tenetur. si quis igitur hac obligatione liber, vices amici hac ambulatione suppleat, is sanè & sibi proderit in valetudinis cura, & amicū obligatione liberabit. Pari modo, si quis vir sanctus grauia sustineat incommoda, aut etiam vltro susceptas afflictiones, sibi ipsi mercedem eximiam parat in cælo, insigni sua in Deum charitate.

f

At

At quia dolorum proprius effectus est, satisfacere pro illicitis voluptatibus, atque peccatis, quæ non ita graua, vt tam immani pœna expiari debeant, à sancto illo commissa fuerunt, ne effectus ille suo fructu careat, voluit Deus vt in aliorum satisfactionem, in Ecclesiæ thesauro spirituali asseruaretur; in quo thesauro sunt præter hæc sanctorum merita, etiam imensa merita Christi, qui cum peccatum fecerit nullum, pœnas tamen grauissimas est perpeffus. Cuius thesauri vsus in eo cernitur, quando Christiano, qui per Sacramentum pœnitentiæ impetrata peccatorum venia, alicui adhuc pœnæ apud Deum obnoxius est, Christi & sanctorum pœnæ, ad ipsius pœnarum satisfactionem applicantur. Has vocamus indulgentias, quarum distributio penes Ecclesiæ caput est, sicut penes Principem, aut patrem familias dispensatio communium bonorum Reip. atque familiæ, Et hæc merita quandoque ad totius pœnæ satisfactionem adhibentur, in indulgentiis quæ plenariæ dicuntur; quandoq. ad partem debitæ pœnæ, pro superioris dispensatoris arbitrio. Neq. mirum hoc videri debet in spiritualibus obligationibus, cum in tēporalibus apud Magistratum secularem, vnus pro aliis admittatur satisfactio.

Hanc bonorum communionem exposuit  
*1. Ioan. 1.* D. Ioannes similitudine societatis mercatoriarum, vbi sic lucrū in commune cedit, vt is tamen qui amplius cōtulerit, ampliora ex lucro referat. D. Paulus adduxit similitudinem corporis,



poris, ad cuius sustentationem & commodum membra omnia laborant, & quodq. sibi conueniens nutrimentū accipit. Quicquid enim boni operatur Christianus, tametsi ad peculiarem aliquem finem orationes suas, ieiunia, aliaq. pia officia referat, quia tamē est membrum corporis, non carent cætera mēbra fructu suo: sicut pharmacū, quod ad valetudinem confirmationemq. ventriculi, vel hepatis, aut alterius partis accipitur, ita prodest illi mēbro, ut tamē ad reliqua membra vis eius transeat.

Hac cōmunionē priuantur quotquot extra Ecclesiam degunt, infideles omnes, Gentiles, Iudæi, Hæretici, præterea Catholici ob facinus aliquod graue, à cōmunionē & societate Ecclesiæ reiecti; nō enim nisi ob peccatum mortale, est inferenda tā grauis pœna Christianis. Hi omnes tantis bonis destituuntur: 1. ad nulla admittuntur Sacramenta. 2. nihil illis profunt Ecclesiæ communes preces & sacrificia. 3. nihil merita Ecclesiæ, ieiunia, eleemosynæ, vigiliæ, pœnitentiæ, opera bona, &c. sicut membra à corpore resecta, nihil hauriūt commodi ex alimento corporis. 4. Traduntur Satanæ, qui extra Ecclesiam imperium exercet. 5. Iubentur Christiani talium hominum consortia vitare, præsertim quialiquando in Ecclesia fuerunt, ut Hæretici, & Catholici cōmunionē priuati. tum ne malorum consuetudine aliquid eis adhæreat; tum ut mali ipsi cōsuetudine hac Catholicorum priuati, ad saniores mentem redeāt. 6. Ut viui fuerunt ab

1. Tim. 1.

1. Cor. 5.

Tit. 1.

1. Cor. 5.

f 2 Eccle-

Ecclesia alieni, ita & defuncti. Itaque & corpus Ecclesiastica sepultura caret, & anima excluditur à gloria beatorum. Et hæc de cōmuniōne sanctorum viuentium.

Cæterum ad Christi Ecclesiam pertinent tum Sancti omnes in cælis regnantes cū capite suo Christo, qui ad Ecclesiæ suæ thesaurum merita sua contulerunt, & nunc pro nobis solliciti Deum precantur, nobisq. subinde micæ aliquas de mensa cælesti deiiciunt: tum animæ defunctorum, quæ nondū satis ad cæli gloriam fulgentes, purgatoriis pœnis mūdantur; ad quas, ceu ad viua membra Ecclesiæ, defertur fructus bonorum viuentium, quorum precibus, sacrificiis, officiis bonis, & afflictionibus non parum iuuantur: Nobis illæ vicissim rependūt preces, sicuti Hieremias in limbo Patrum Israëlitis. Sanctis autem in cælo gloriosis, accrescit aliquid gloriæ accidentalis, & noui gaudij, ex piis operibus, præsertim quæ ex eorum institutione, vel imitatione perficimus; ex precibus item quibus eorum intercessionem imploramus; denique ex sancta vita nostra; siquidem vnius membri gloria totum exornat corpus.

2. Mach.  
15.

## FRUCTVS.

Primò, si spiritualium bonorum est inter omnes Catholicos tanta communiō, discimus à terrenis bonis nostris, his lōgè inferioribus, Christianos pauperes non reddere alienos, immo libenter talenta omnia nostra, atq. bona externa, in Christianorum omnium tum  
spiri-

I N S T I T V T I O N V M L I B. V. 453  
spiritualem, tum corporalem vtilitatem con-  
uertere.

Secundò, discimus sacras indulgentias non parui facere, aut leuiter negligere; sed in statu gratiæ eas reuerenter frequentare. Nulli enim profunt in peccato mortali constituto, & multum iuuant pios, vt citius in patriã cælestem ex hac vita migrēt: sicut enim delicta sua nemo plenè intelligit, sic quanta eis pœna debetur, nouit solus iudex iustus atq. districtus.

Tertiò, discimus toto corde, vel ad ipsum excommunicationis nomen horrere; qua & bona omnia tolluntur, & mala omnia spiritualia aduehūtur; quãdiu enim homo, tametsi peccator, & membrum mortuū, ceteris membris viuīs, totiq̃ue corpori Ecclesiæ adhæret, aliorum præsidio à Dæmonis potestate seruetur tutior, succiq̃ spiritualis particeps, quãdoque (vt in morbidis membris euenit) vel in integrum restituitur; vel conscientiæ stimulis à grauioribus malis cohibetur; vel saltem bonis temporalibus, & huius vitæ commodis augetur.

Quartò, discimus vita defunctos precibus, eleëmofynis, bonisq̃ue operibus iuuare; sanctisque in cælis, qui nobis sua bona fecerunt communia, honorem omnem & venerationem habere, seduloq̃ue precari, ne peccata nostra tantam bonorum ipsorum communionem & applicationem impediant.

## REMISSIONEM PECCATORVM.

His tribus articulis sequentibus, tria bona credimus, quæ beneficio Spiritus sancti unicuique nostrum offeruntur. Inter quæ prius nominatur, peccatorum remissio, quæ animam concernit, quàm carnis resurrectio, quæ attingit corpus: 1, quia animæ curatio in hac vita antecedit resurrectionem corporum: 2, quia ad gloriam nemo resurrecturus est, qui non acceperit peccatorum condonationem.

## PECCATORVM.

Peccatorum duæ sunt species. Alterum est originale peccatum, quod à primo parète contractum, ab ortu nobis adhæret. Venit enim homo in mundum priuatus gratia Dei, veraque iustitia, & bonitate, anima que ipsa auersa à Deo. Alterum actuale, quod rationis vñ committimus: & istud vel mortale est, nempe factum aliquod repugnans diuinæ charitati; vel veniale, quod nec aduersatur charitati, nec illam promouet.

Originale peccatum eiusmodi est, vt nullo crimine alio adiuncto, vi sua excludat hominem à gloria cælesti. Mortale etiam grauissimis inferni pœnis addicit. Veniale si non in hac vita sublatum sit, saltem post mortem purgatoriis ignibus expiatur.

Sicut inter mortalia peccata sunt alia grauiora aliis, vt hæresis homicidio; & hoc adulterio; & istud fornicatione: ita venialia suos habent

habent gradus, vt alia sint grauissima, quæ proximè ad enormitatem mortaliũ accedunt; alia graua quidem sed minora, quæ tamè diligentia aliqua vitare queas; alia denique minutiora, sine quibus hæc vita mortalis nõ ducitur, vt euagationes in orationibus, delectatio in laudibus, leues negligentia, &c. quæ discrimina indicasse videtur B. Apostolus per lignum, fœnum & stipulam, quæ adurentur quidem in purgatorio, sed alia citius, alia tardius absumentur, ignisque virtute obliterabuntur. Atque vt periti medici, in aliquibus quidem morbis diiudicare possunt, sintne lethales & mortiferi, an verò qui medicaminibus facilè sedari & expelli queãt, de omnibus verò quo in genere sint, affirmare neque possunt, neque audent: ita Theologi nonnullorum quidem peccatorum discrimen nouerunt: at vero de omnibus (ait B. Augustinus) quæ leuia, quæ graua sint, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio: sunt enim quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentẽ fratri suo fatue, reum gehennę ignis putaret, nisi Veritas diceret?

REMISSIONEM.

Significatur quòd Deus ad se accedentibus, peccata condonet, & prorsus tollat, hominemque sibi reconciliet, per merita Christi, virtute Spiritus sancti. Sed ne quis erret, intelligere debet, non mandari nobis, vt credat quisque sibi esse dimissa peccata, se iam iusti-

f 4 fica-

1. Cor. 3.

Cap. 78.  
Enchirid.  
cap. 79. de  
Lib. 21.  
ciuit. Dei,  
cap. 27.

ficatum, & filiū Dei, cūm dicat scriptura: Nescit homo an odio vel amore dignus sit: an prauum cor habeat, an seriò ad Deum cōuersum. Verūm hæc nobis ad credendum proponuntur. primò in Ecclesia penes Præpositos, Apostolorū Christi successores, relicta potestatem remittendi peccata, quam ante Christi aduentum Deus ipse sibi reseruauerat. Secundò, hæc potestatem Ecclesiæ in vtilitatem fidelium datam, non esse ad certum peccatorum vel genus vel numerum astrictam; sed ad omnia omnino extensam, vt possint Christi in terris Vicarij peccata omnia, quātumcunq. enormia, quantoq. numero multa, prorsus dimittere; neque possit plura condonare Christus ipse Deus de cælis, quàm concesserit hominibus condonare in terris. Tertiò, hanc remissionē non dari quouis modo ex hominum arbitrio, sed per Sacramenta, his solis, qui dignè ea susceperint: & quidē baptismo remitti prorsus omnia, id etiā quod origine nobiscum attulimus; Pœnitentiæ verò Sacramento, illa omnia quæ post baptismum accesserunt: Ceteris porrò Sacramentis, tamen si sua quibusq. peculiaria beneficia donentur; ob gratiæ tamen accessionem, quam per singula infundi credimus, leuia peccata ex animo delentur, & si quæ memoriæ grauiora exciderunt. Quartò, Christianis omnibus qui Sacramenta hæc, qua par est deuotione & præparatione acceperint, peccata prorsus condonari; & nos ipsos verè iustificatos esse, peccatisq.ue liberos, si quæ à nobis

*Chrysost.*  
*lib. 3. de*  
*sa. ordatio.*

bis requirunt Sacramēta, perfecimus. Quinto, peccata, quando virtute Sacramenti remittuntur, prorsus tolli, nec radi, nec tegi, neque quicquam vel punitione vel ira dignum remanere: concupiscentiam enim, ceterasque imperfectiones, & ad mala propensiones, quae in homine iusto dimissis peccatis relinquuntur, neque peccata vera esse, neque aliquid habere quod cōdemnationem ad aeternos ignes mereatur, nisi voluntatis consensus accedat. Dicit tamen posse homonymos peccata, tum quia peccati effectus, vt scriptura dicitur stilius, & idioma lingua; tum quia peccati causa, sicut frigus pigrum, & mors pallida.

Rom. 7.

August.  
variis locis.

Motiones porro concupiscentiae, si quidem in sola carne & inferiore hominis parte consistunt, non habent rationem peccati; si verò leuiter afficiunt voluntatem delectatione, sunt peccata leuia seu venialia; si autem voluntatem in plenum deliberatumque consensum trahunt, sunt mortalia. Ceterum peccata omnia quantumcunque enormia, si semel dimissa fuerint, vsq. adeò diuina misericordia detergantur, vt nullo casu redeant; tamen si repetita grauius propter ingrati animi flagitium puniantur. 6. peccati turpitudine ab animo depulsa, statim succedere Dei gratiam, iustitiam, sanctificationem, qua animus ornatus, & innouatus Deo placeat: imo verò ad gratiae ingressum peccata repelli, sicut ad ingressum luminis discutiuntur tenebrae. Abluti estis, (ait

1. Cor. 6.

Apostolus) sanctificati estis, iustificati estis.

f s Et,

2. *Cor. 5.* Et, Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Cur autem in hoc articulo solius fiat remissionis peccatorum mentio, hæ causæ adferri possunt: Prima, vt in gratiarû actionem semper meminerimus prioris nostræ cōditionis peccatricis, vnde educti sumus, cum Deus

1. *Pet. 2.* de tenebris nos vocauit in admirabile lumen

*Lsb. 19.* suum. Secūda quia (vt ait D. August.) licet iustitia nostra vera sit, non tāta est tamen in hac

*de Ciuit. Dei cap. 27.* vita, quin potius remissione peccatorum constet, ob lapsum quotidianum, quā perfectione virtutum. Tertia, ad hominum, qui peccatis vel grauibus vel quotidianis obnoxij sunt, consolationem, qui hoc articulo discunt, neque numeri, neque magnitudinis peccatorum haberi rationem, sed solius amoris in Deum, veriq. doloris de diuina maiestate culpis & maleficiis nostris offensa. Quartò, vt noua hac doctrina remissionis peccatorû, multi ad Ecclesiam adducerentur. Verè enim noua fuit, vt Athenienses de resurrectione dictitabant, à nemine Philosophorum aliquando tradita.

*Ad. 17.*

## FRVCTVS.

Posteaquam tam amplū nobis beneficium à Deo condonatum est, obtinendæ remissionis peccatorum, danda est opera, vt eo fruamur, & de die in diem ne differamus vitæ nostræ in melius commutationem. Primò, quia incertus est vitæ terminus. Secundò, quia qui vero peccatorum dolore afficiuntur, non differunt redire cum Deo in gratiā; dilatio quippe iudicium est, adhuc confirmati in peccatis animi.



mi. Tertio, quia omne tempus, omnisq. locus *Aug. ser. 58. de tempo.*  
 est aptus agenda pœnitentiæ. Quarto, quia  
 nullum tam enorme est peccati flagitium, ad  
 quod remittendum Deus se non paratum ex-  
 hibeat: Vtinam (ait D. August.) tã cito pecca- *Ser. 102. de tēpore.*  
 tor homo resurgat ad pœnitentiã, quã ci-  
 to Deus etiã definitã vult mutare senten-  
 tiã: neque quisquam sic est grauatũ pec-  
 candi consuetudine, quem non velit sua gra-  
 tia releuare.

*Articulus undecimus.*

CARNIS RESURRECTIONEM.

Tertium beneficiũ quod à Spiritu sancto  
 accepturi sunt fideles, est, quod corpora mor-  
 tua atq. in cineres redacta denuo resurrectura  
 sint ad vitam. Cuius beneficij non alium esse  
 authorem quã Spiritum sanctum, testis est  
 Apostolus; Quod si spiritus eius qui suscita- *Rom. 9.*  
 uit Iesum Christum à mortuis, habitat in vo-  
 bis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis,  
 viuificabit & mortalia corpora vestra, propter  
 inhabitantem Spiritum eius in vobis.

Articulus fuit olim creditu difficilis, habẽs  
 que multum quæstionis & controuersia, non  
 solum apud Ethnicos & Iudæos Sadduceos- *Matt. 22.*  
 que, sed ipsos etiã Christianos; vnde variis à  
 Christo, & Apostolo Paulo rationibus probari *1-Cor. 15.*  
 debuit. Est tamẽ ad salutem vt firmiter assen-  
 tiamur necessarium, à Deo non solum animæ  
 beatitudinem, sed corporis quoq. gloriã expe-  
 ctandam esse, vt hoc corpus in Dei honorem,  
 & res cœlestes libenter expendamus.

Non

Non enim contentus Deus sanctorum animas aeterna mercede, & beata aevi fruitione donare; voluit quoque corpus ipsum retributionis esse particeps. 1. quia simul cum anima ad Dei honorem laboravit. 2. quia cum anima a corpore separata naturali desiderio feratur in corpus (sicut in Apocalypsi non obscure indicatur) nunquam perfecte felix ac perbeata erit anima, nisi corpori denuo restitatur. 3. ut ad similitudinem capitis sui Christi totus homo in caelos ascendat. 4. ut omnipotentem charitatem suam Deus faciat manifestam, qua lutum hoc nostrum in caelum infert, & in thronum suum constituit. 5. ut semel inimica destruaturs mors, cum iusti mortui vitae restituentur.

*Apoc. 6.*

*Apoc. 3.*

#### CARNIS.

Vox ista caro, vel pro homine ipso posita est, vel pro corpore, sicut in symbolo Constantinopoli (Expecto resurrectionem mortuorum) vbi tamen sunt Apostoli voce, Carnis, potius quam alia quavis; 1. quidem, ut intelligamus solam hanc carnem nostram per mortem interire, ac dormire, non autem animam, in quam somnus vel interitus non convenit. 2. ne existimemus cum veteribus haeticis, spirituales fore hominum resurrectionem, qualis est in iustificatione impij. 3. ne quis arbitretur aliud corpus vel alterius naturae a mortuis resurrecturum, atque in sepulchrum illatum fuerat, caeleste (inquam) aut alia quam naturalis

INSTITVTIONVM LIB. V. 461  
turali ratione procreatum. Eadem enim caro  
nobis restituetur, qua nunc circumdati sumus.

DE QUALITATE CORPORVM  
*sanctorum & impiorum.*

Fide tenendum est, omnes omnino homi-  
nes, seu sanctos, seu impios, resumptis corpo-  
ribus à morte excitandos. Quia omnes, qui in *Toan. 5.*  
monumentis sunt, audient vocem filij Dei; &  
qui audierint, viuent. At cum scriptum lega-  
mus, Non resurgent impij in iudicio, quibus-  
dam in rebus de bonis & malis pariter æqua-  
literque fiet, in quibusdam autem ratio dispar  
seruabitur. Atque in eo 1, conuenient omnes,  
quòd in resurrectione denuo victuri sint, re-  
deuntibus animis in corpora eadem, quæ re-  
liquerant: 2, quòd nulla vnquam futura sit eo-  
rundem separatio, quisquis tandem casus, aut  
quodcunque malum eueniat: 3, quòd inte-  
gra futura sint corpora, membrisq. omnibus  
suis perfecta & absoluta.

Diuerfitas autem erit ex quatuor dotibus  
corporum gloriosorum, quas sacræ literæ expo-  
suerunt. Prima est Imparibilitas, qua sancta  
corpora neque pati quid possint, neq. lædi: Ita-  
que non esurient neque sitient amplius, neq. *Apoc. 7.*  
cader super eos sol, neq. vllus æstus. Impiorum  
corpora; tamen ad interitum non lædentur,  
neque prorsus morientur; patientur tamē non  
minus, imò verò facilius, atq. dum in terris  
viuerent, idonea nempe ad omnem dolorē &  
pœnam. Proinde esurient & sitient, algebunt,  
ardebunt; sectiones, verbera, & quicquid mo-  
lestia-

lestiarum aut pœnarū aliquid afferre poterit, cum dolore sentient; & præ dolore languebūt.

*Mat. 13* Secunda, Claritas, quia fulgebūt iusti sicut

*1. Cor. 15*

Sol in regno Patriseorum; & corpus quod seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Impiorum corpora obscuritate & fœditate horrorem incutere poterunt, & nauseam mouere, ad instar cadauerum à vermibus semiesorum,

*Isa. 66.*

iuxta illud Isaia: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: Et erunt vsque ad satietatem visionis omni carni; hoc est, abominationi & horrori omnibus.

*Aug. lib.*

*20-deci-*

*uita. Dei*

*cap. 18.*

*Isa. 40.*

Tertia, Agilitas, quia corpora sanctorū, ad nutum animæ, celerrimè breuissimoq. tēpore, sine molestia, vel defatigatione illuc mouebuntur atq. ferentur, quocunq. voluerint: iuxta Isaia vaticinium: Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinē, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Itaq. sursum ascendent sancti in aëra obuij Christo Domino, & cum Christo in suprema cælorum tabernacula. Impiorum corpora grauedine deprimētur,

*Num. 16.*

& instar Dathan & Abiron, in cruciatus inferorum mole scelerū & impietatis, abiecta depressaq. decident, vinculisq. astricta, sicut

*Mat. 22.*

scriptum est: Ligatis manibus & pedibus, proiicite in tenebras exteriores.

*1. Cor. 15*

Quarta, Spiritualis subtilitas, quia seminatur corpus animale, surget spirituale: quod adeò non resistet animæ voluntari atq. iudicio,

*Prou. 9.*

(sicut fit in hac vita mortali, vbi corpus quod

quod corrumpitur aggrauat animam) vt etiam illi sit futurum auxilio in suis spiritualibus functionibus. Corpora impiorū hac dote carebunt, opprimētq. animas, ne vel boni quid, vel iucundi mente pertractent.

RESURRECTIONEM.

Non vi sua, vt Christus, ad vitam resurgēt mortui, sed Angelorum ministerio collectis vndequaq. cineribus, corporibus restitutis, diuina virtute animæ infundentur.

FRVCTVS.

Primò, discimus sanctorum reliquias, quæ ad tantam gloriam in terris seruantur, deuoto affectu venerari, sicut eis post mortē ipsemet Deus honorem habuit; qui Moy sis, & Catharinae corpora, ministerio angelorum sepeliuit; Prophetæ occisi corpus intactū à bestiis seruauit; ad Helisæi ossa sepulta mortuum excitauit; multaque etiamnum miracula, & signa ad sanctorum memorias & reliquias edit.

Secundò, discimus corpora nostra in vita mortali purgare afflictionibus & pœnitentia. Vt enim vas stanneum, quò acius fricatur lixiuio, atque inter purgandum defœdatur, eò maculis deterfis nitidius splendet: sic corpus humanum, quò Christi amore grauiora sustinet, minusque externo ornatu curatur, eò capacius redditur gloriæ futuræ.

Tertiò, discimus hic serio experiri quid corpus possit sustinere, an ieiunia, frigora, ardores; aliaque id genus incōmoda: Hæc enim sufferenda erunt post resurrectionem corporum,

rum,

464 CHRISTIANARVM  
rum, & quidem grauissimè atque atrocissimè  
illis, qui corporis curam in hac vita nimiam  
susceperunt.

*Articulus duodecimus.*

ET VITAM AETERNAM, AMEN.

Ultimo loco positus est hic articulus de vi-  
ta aeterna: 1, Vt eius frequentem memoriã re-  
petamus, sicut illorum verborum habere con-  
sueuimus, quæ ab amico discedente audimus  
postrema: 2, quia re ipsa omniũ postrema fu-  
tura est hæc vita æterna, quãdo nouissimè om-  
nium destruetur mors: 3, quia in hac vita æter-  
na est vltimus finis, ad quẽ à Deo Patre creati  
sumus, atq. à Deo filio redempti. Quamobrẽ  
statim initio in primo articulo, qui de Patre  
agebat, facta est cæli mentio (Creatorem cæli  
& terræ) & in sexto similiter, de ascensione fi-  
lij, qui nobis passione sua viam ad cælum, seu  
vitam æternam muniuit; in quod deniq. cæ-  
lum Spiritus sancti benignitate ingrediemur.  
Discimus itaque ad hanc vitam æternã actio-  
nes omnes, & studia nostra referre, sicut ad  
eandem referuntur omnes præcedentes arti-  
culi, operaque omnia Patris & Filij & Spiri-  
tus sancti: 4, vt iucunda clausula symbolum  
concluderetur, & nos hæc ommissione tam li-  
berali, & eximia, ad virtutem excitaremur:  
De Inferno enim, aliisque, quæ minas, aut  
acerbitatem præ se ferunt, nihil in symbolo  
dicitur, nisi quatenus Christus descensu suo  
Patres inde eduxit, piisq. infernũ clausit: non  
quidem quòd illa fide tenenda non sint, sicut  
bene-

x. Cor. 15.

beneficia & promissiones; sed primò quidem, ne lex Christiana videretur lex esse terroris, & seruitutis. Deinde verò, quia homini adulto necessaria non est inferni cogitatio, si amore cælestis Patriæ, vitam suam Christo conformem reddat. Illis solis ob oculos ponendæ sunt pœnæ secuturæ, qui Dei beneficiis, & charitate ad virtutem non inducuntur.

DE NOMINE VITAE  
*eternæ.*

Suprema hæc felicitas in cælis nobis parata, quòd vno nomine comprehendi non possit, variis nominibus quasi per partes explicatur.

1. Regnum cælorum: quia summa libertate, dignitate, potentia, gloria, bonisque omnibus sancti, seu Reges, qui in regno sunt potiores, perfruuntur. *Matt. 3.*

2. Regnum Christi & Dei: quia pacatissimè Deus omnia moderabitur, deuictis hostibus, carne, Dæmone, & mundo, qui nos mortales non rarò ab obedientia Dei reuocarunt. *Ephes. 5.*

3. Paradisus: propter summam bonorù omnium affluentiam, qua sancti gaudebunt, intrus, forisque repleti. *Luc. 23.*

4. Tertium cælum: ob loci sublimitatem, & pulchritudinem; quæ quanta sit, vel ex infima parte quæ nos respicit, sole, luna, & stellis præfulgida, coniectare datur.

5. Sancta ciuitas: ob sanctorum nobilissimorumque ciuium incundissimã societatem: vnde etiam Hierusalem noua appellatur, la-

g pidi-

pidibus preciosis constructa, atque ornata; ob animorum, corporumque admirabilem perfectamque inuolutionem.

6. Denique vita æterna: qua voce hoc loco Apostoli uti voluerunt, tum ut sciamus quod ad vitam, non ad mortem, primum quidem à Deo creati simus, deinde verò à Christo redempti; tum ut hæc vita mortalis, qua etiam bestia fruuntur rationis expertes, non tam vita putetur, quam somnium quoddam, aut imaginatio vitæ: vera est vita beatorum, qui corpore simul & anima viuent; sicut mors damnatorum pessima est, qui & corpore peribunt & anima. Igitur quemadmodum nomine mortis æternæ, non intelligimus animæ separationem à corpore, quæ est in morte solatium; sed perpetua tormenta, perpetuos luctus, perpetuum interitum, & quicquid mali in morte fingi, & excogitari potest: Ita nomine vitæ æternæ, non est sola accipienda perpetua animæ cum corpore suo coniunctio, (quomodo etiam damnati in perpetuum viuent,) sed primò quidem animæ vita perfectissima, quæ est solus Deus: deinde verò, quicquid viuenti solatium adfert, & desiderium complet; sic enim loqui consueuimus, rem nobis iucundam, esse vitam nostram. Quocirca æterna vita, quæ alio nomine summa beatitudo potest appellari, est status omnium bonorum aggregatione perfectus, in quo tanta est felicitatis cõsummatio, bonorumque nobilitas, ut facilius quid ibi non

*Boetius  
lib. 3. de  
consolat.  
Philosoph.*



non sit, quàm quid ibi sit, possit explicari, & *D. Aug. lib. 3. de simbolo ad Catho- chumenos cap. 11. Apoc. 7. 21.*  
 more scripturarum, dici, non esurient, neq. si-  
 tiant, neccadet super illos sol, neque vllus  
 æstus: Mors vltra non erit, neque luctus, ne-  
 que clamor, neque dolor: præcipitur mors  
 in sempiternum: Exhibebitur non vnum ali-  
 quod, sed omne prorsus bonum; Implebitur-  
 que omne desiderium sanctorum. Quicquid *Isaia 25. Exod. 33.*  
 enim quocunque modo desiderari potest, id  
 omne plenissimè possidebitur.

Desideramus primò cibum, potum: Ibi  
 quidem hos cibos terrenos fastidiamus, *ut Tob. 12. Luc. 14. Luca 12. Psal. 35.*  
 mur tamen cibo caelesti, & inuisibili, quem  
 transiens ministrabit Filius Dei: Et inebria-  
 bimur ab vbertate domus Domini. Secundò  
 vestitū: Amiciemur stolis albis, & lumine si- *ut Apoc. 3. 7*  
 cut vestimento. Tertio ampla & commo-  
 da ædificia: qualia in spaciosissimo cælo-  
 rum campo erunt nobilissima; domus ebur- *ut Apoc. 21*  
 neæ, omniq̄ue gemma, lapideq̄ue precio-  
 so ornata. Quarto honores: Atqui gloria, *ut Psal. 111*  
 & diuitiæ in domo domini. Quintò multa-  
 rum rerum notitiam: Hic ex parte cogno- *ut 1. Cor. 13*  
 scimus, imperfecta, incertaq̄ue scientia re-  
 rum paucarum; quæ scientia destruetur, suc-  
 cedente ea, quæ perfecta est. Quid enim non  
 sciet, qui scientem & continentē omnia sciet?  
 Sextò gaudemus in Patria ciuibus bonis: Pa- *ut Psal. 138*  
 tria nostra cælum, non nisi Principes alit sa-  
 pientissimos, sanctissimos, nobilissimos, di-  
 tissimos, nostriq̄. amantissimos. Septimò hone-  
 nesta occupatione delectamur: Occupationes

*Pfal. 83.* illic sunt duplices: In laude iucūdiſſima Dei; Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorū laudabunt te: Et in orbis ad-  
*Sap. 3.* ministratiōe; Iudicabunt nationes, & domi-  
*Lucæ 19.* nabuntur populis: Seruo fideli dictum legi-  
 mus: Eſto poteſtatem habens ſuper decem ci-  
 uitates. Et hæc quidem omnia hætenus dicta,  
 ad ſecundarium præmiū gloriæ cæleſtis per-  
 tinent, quod vocant accidentale: At verò præ-  
 cipuum, & omnino propriū æternæ vitæ præ-  
 miū, in quo perfecta beatitudo hominis con-  
 ſiſtit, & nobiliſſima vita animæ, eſt diuinæ  
 naturæ contemplatio, non per ſimilitudinem  
 aut ſpeciem (quæ nulla eſt diuinitatis) ſed per  
 ipſammet Dei eſſentiā, quæ in hominis ani-  
 mam illapſa, diuinæ conſortem naturæ red-  
 dit, & vſque ad eò in Deū attollit; vt licet non  
 exeat natura ſua, videatur tamen Deus potius  
 quàm homo; non aliter quam candens carbo  
 ignis dicitur, & vapor accenſus flamma, pro-  
 pter internam ignis cū carbone & fumo con-  
 iunctiōem. Hinc diuina quædā ſanctorum  
 pulchritudo; hinc ſumma delectatio, atq. ſua-  
 uitas, gaudiūque, & amor in Deū; hinc de-  
 nique in ſingulis facultatibus animæ corpo-  
 riſque ſumma & fœlix perfectio, perfecta que  
 fœlicitas, Deus nempe, qui totum implebit  
 hominem, per omnia quæ attingunt homi-  
 nem penetrabit.

Præter hæc præmia ſanctis omnibus inter  
 ſe communia, quædā ſunt peculiaria (aureolas  
 vocant Doctores) his reſeruata, qui ſingulari  
 vir-

virtute de tribus hostibus nostris victoriã reportarunt. Virgines qui carnem superauerũt, *Apoc. 14.* sequentur agnum quocunq̃ ierit, cantantes canticum, quod alteri nulli cãtare est datum. Doctoribus, qui de cordibus erantium depellunt Dæmonem, promittit per Dãnielem *Dan. 12.* Deus, vt fulgeant quasi splendor firmamenti, & quasi stellæ in perpetuas æternitates. Martyres denique, qui deuicto mundo venerunt *Apoc. 7.* ex magna tribulatione. sunt ante thronũ Dei, *Apoc. 20.* cui seruiunt die ac nocte, sedentesq̃ accipient iudicium.

Iubemur itaque hoc articulo credere, non quidem Christianos omnes ad hanc gloriam venturos (mali namque excludentur, & plerique boni à pietate deficiũt.) Sed 1, hanc gloriam omnibus omnino hominibus à Deo paratam esse, qui omnes vult saluos fieri. 2, ad *1. Tim. 2.* eã iam pertigisse non paucos, qui exuti corporibus cum Christo in cælis regnant. 3. eandem affecuturos Christianos omnes, qui ad fidem suos mores componunt, si vsque in finẽ *Matt. 10.* persistunt; quia qui perseuerauerit vsq. in finem, hic saluus erit.

FRVCTVS.

Seriò inuestiganda est via quę ducit ad vitam, ne aberrantes deducamur ad mortem. Et quidem hoc signum, quod ex latitudine, multorumq̃. ingressu in viis terrenis sumitur, in hac via non habet locum, vbi sicut angusta est *Matt. 7.* porta, ita arcta est via quę ducit ad vitã, pauciq̃ ambulat per eam. Certissimum autem

g 3 indi-

470 CHRIST. INSTIT. LIB. V.  
iudicium viæ rectæ est, si eam Rex ipse pro-  
batur ingressus; ille enim & tutiorem, & com-  
pendiosorem, & mundiorem haud dubiè te-  
nuit. Christi igitur vita, moresque nobis in  
hoc itinere Ob oculos sunt semper habendi:  
Imitandi etiam sancti, cælestis Regis nobi-  
les, & Principes: & properè currendum est, ne  
nobis in via cunctantibus, nox superueniens,  
cælestis ciuitatis portas, exclusis nobis, obserat.

*Liber Societatis Jesu Paderbornæ*

FINIS.

*1687*